

IV

PREMA POHORJU

1. NOVA NADA

(12. i 13. februara 1944. godine)

Rukovodstvo 14. divizije se nadalo da će se prodorom na Pohorje mnogo toga promeniti u njenu korist. Neočekivani noćni marš sa Bohora pokazao je da se na takav način može ostvariti velika vremenska prednost. Sa sadašnjih pozicija divizija bi mogla u dva noćna marša da se probije istočno od Celja i preko Konjičke gore na Pohorje. Tako bi stekla prednost od nekoliko dana, što bi joj bilo neophodno da se odmori, najede, preda ranjenike u bolnice, prikrije suvišno teško naoružanje i da se poveže sa Zidanšekovom brigadom. Pohorski masiv je dovoljno prostran da ga Nemci ne bi mogli tako lako opkoliti. Neprijatelj bi imao iste mogućnosti za vojevanje kao i divizija. Pošto nema dovoljno puteva, ne bi se mogla koristiti prevozna sredstva, pa bi neprijatelj svoje ranjenike morao prenositi baš kao što je to činila 14. divizija. Sa Pohorja bi bio moguć manevar divizije kao celame ili jednog njenog dela u raznim pravcima, prvenstveno prema Koruškoj i na Moziirske planine. Divizija bi se koristila obaveštajnom mrežom Zidanšekove brigade, a što je veoma važno, pohorsiko* stanovništvo bilo je naklonjeno partizanima. Ako bi nastale povoljne prilike, divizija bi se ponovo mogla prihvatiti skrivenog teškog naoružanja i uspešno ga koristiti zajedno sa Zidanšekovom brigadom.

Probojem na Pohorje neprijatelj bi izgubio prednost koju mu je do tada pružao teren. Široko razvučeni masiv ne bi se mogao opkoliti malobrojnim četama. Morao bi, dakle, svom snagom udariti u središte Pohorja i tamo potražiti priliku za bitku. Time bi njegova vera u potpunu pobjedu splasnula, s obzirom na to da mnogi pravci ostaju slobodni za kretanje i manevar. Zbog toga nemačka komanda nije smela dozvoliti proboj na Pohorje. Morala bi zadržati 14. diviziju na terenu koji dozvoljava opkoljavanje sa do sada raspoloživim snagama.

Odgovarajući na Avbeljov izveštaj, Glavni štab je svojom depešom od 15. februara uveravao diviziju u ispravnost odluke o proboju na Pohorje.²⁴¹ Glavni štab savetuje diviziji da prikrije teško naoružanje ako je to neophodno. »Povežite se sa IV zonom, po mogućnosti sa Poborskom brigadom, i tamo stvorite bazu za bolnicu. Gdegod dođete, sve mobilizite! . . . Pokušajte pitiko poverenika na terenu organizovati bolnice kod seljaka. Smer preko Savinje ne čini nam se podesan. Bolje je Pohorje, Haloze ili Hrvatska. Ne dozvolite da vas potisnu na Savinju ili na Savu.

Gdegod dođete sve mobilizite! To je najvažnije i to treba činiti bez odlaganja. Svaki dolazak u selo mora biti vezan za mobilizaciju. Za svako selo na pravcu kretanja unapred odrediti mobilizacijsku patrolu . . . »²⁴² (Depešu je potpisao Franc Rozman Stane).

Vidi se da se Glavni štab u svemu ne slaže sa pokretom u smeru koji vodi preko reke Savinje. Valjda zato što je oblast između reke Save i Savinjske doline takva da omogućava brzo i uspešno opkoljavanje. Linije opkoljavanja koje diktiraju konfiguracija terena i komunikacije tamo su kratke i veoma povoljne za određivanje dosta gustih lini-

241 Vitkor Avbelj je Glavnom štabu NOV i PO Slovenije uputio radio-izveštaj sledeće sadržine: »...Pri prelasku ceste Jurklošter—Laško, Nemci su izvršili pritisak sa obe strane. Najmanje 30 Nemaca je poginulo. Ilija Badovinec je pošao po brzometke, ali se nije vratio. 4 naša su poginula, a 1 je ranjen. U jednom satu iz Celja 30 kamiona. Od 12. o. m, sedam transporta iz Celja u Brežice. Pruga pod osiguranjem. U Rimskim Toplicama imaju topove. Preko Savinje nismo mogli. *Kako uopšte gledate na to* (potcrtao autor). Nalazimo se na sektoru Laško. Napadao je sneg. Rudi«. Zbornik VI-11-53.

242 Zbornik VI-11-51. > s^ •,,

ja zaprečavanja. A znamo da 14. divizija nije nameravala da se zadržava pod takvim okolnostima, već da je želela prodrći dalje na zapad, na Dobrovlje, Meniinu planinu, Mozirske planine. Osim Pohorja, koje se u tom trenutku javlja kao najbolje rešenje, Glavni štab predlaže Haloze d Hrvatsku. U Halozama bi, najverovatnije, divizija zapala u još nepovoljniji položaj. Glavni štab je, izgleda, dobro shvatio težinu situacije u kojoj se našla 14. divizija i zato joj tada nudi povratak u Hrvatsku, kao jednu od mogućnosti za izvlačenje ispod udara i hajke. Četrnaestoj diviziji predlaže i povezivanje sa IV operativnom zonom. Naime, ona je, koMiko-toliko aktivirala svoje jedinice, koje su bile veoma uspešne, naročito u akcijama na železničkoj pruzi.²⁴³ Međutim, svoje dve brigade nije presudno pomerila prema 14. diviziji. U depeši koju je IV operativna zona primila 12. februara 1944, Glavni štab naređuje da zona aktivira sve svoje jedinice, naročito tamo »gde Nemci slabe svoja uporišta radi koncentracije snaga protiv divizije«. Zbog toga upućuje zonu da direktno napada na nemaoka uporišta: »Iskoristite situaciju za izvršenje najšire mobilizacije. Još ništa ne objavljujte o prisustvu divizije, ali popularišite borbe na njenom terenu.«²⁴⁴ Ali, Štajercii to nisu činili. Neprestani pozivi Glavnog štaba IV operativnoj zoni da aktivira sve svoje jedinice kao vid pomoći 14. diviziji, nisu dali željene rezultate. Četvrta zona nije ni poznavala niti shvatala situaciju u kojoj se nalazi 14. divizija.

Posle borbe kod Zagračnice i nakon što se štab 14. divizije odlučio za dalji pokret prema severu, pod zaštitom leve i desne pobočnice, partizanska kolona je hitala prema Komu, najvišoj tačci na cesti Marijagradec (kod Laškog)—Jurklošter. Divizija se bojala da joj Nemcii i sa severa ne zatvore put. Tokom rmarša je zaposedala najpovoljnije položaje da bi se u slučaju napada mogla lakše braniti. Firanc Sterle u svojoj knjizi »-Među proleterima« kaže da su tom prilikom na Sav:nj: ugledali »veliku grupu neprijateljskih vojnika, koja se grozničavo ukopavala«. Na Komu divizija je imala zastanak. Tovarna grla nisu rastovarivali. Naređeno je da bude tišina. Kolona je noću, po jakom mrazu, nastavila pokret, spustila se prema selu Tevč (zap. od Laškog), a odatle usponom produžila prema Svetom Petru.

Trinaestog februara, oko dva časa izjutra, divizija se razmestila prema sledećem: Sercerova brigada u selu Sveti Petar, Tomšičeva sa štabom divizije u selu Olešče, a Bračičeva u Kanjucama (vidi skicu 9).

Divizija se zaista sretno izvukla iz okoline Lažiša, s obzirom na to da se radi o veoma maloj i uskoj teritoriji, na kojoj bi opkoljavanje bilo lako i jednostavno. Dugi marš, od Okroglica do Svetog Petra, baš kao i odlazak sa Bohora do Okroglica, razvukao je sve pravce dovoza neprijateljskih jedinica i zajedno sa drugim okolnostima onemogućio bilo kakav nemački manevar opkoljavanja. Međutim, 13. februara divizija, ipak, nije mogla izbeći borbu. Već pre podne napadnuta je Sercerova brigada, pa su borbe trajale sve do noći.

Pročešljavanje i čišćenje Bohora završeno je 12. februara 1944. godine. Glavni posao obavio je deo borbene grupe Lüttich, koji se posle toga povukao u Sevnicu na odmor, pošto je mnogo ljudi iz te grupe prozeblo.²⁴⁵ Kada je Treecov štab saznao da je 14. divizija iz Okroglica krenula prema severu, sa namerom da se probije preko reke Savinje i da se kasnije zaustavi negde u okolini Lažiša, brzo je sačinio plan o hvatanju partizana na tom sektoru, koji je bio kao poručen za takvu akciju. Naime, blokada oko Lažiša bila bi duga svega oko 26 km. Ako bi najvećim snagama udarili sa severa, diviziju bi konačno obuhvatili željenim obručam, pa uspeh nikako ne bi izostao. Toga dana, 12. februara, takvu zamisao nisu mogli realizovati, s obzirom na to da su snežni nanosi još uvek ozbiljno ometali pokrete jedinica i njihovo prestrojavanje. Stoga su nameravali da akciju ostvare 13. februara i to tako što bi koncentričnim napadom od St. Lenarta, Marijagradeca i Smarjete uništili 14. diviziju kod Lažiša.

Radi toga su glavnu udarnu snagu, borbenu grupu Maunz, koja je pešice stigla u Sevnicu, u toku noći posebnim vozom prebacili u Smarjetu. Liniju blokade u dolini reke Savinje produžili su do Marije Gradec, a odatle preko Svetog Lenarta do Jurkloštra. Izvlačenje sa juga, prema reci Savi, morao bi da spreči Wiokler sa svojom borbenom

²⁴³ Zeleznička pruga između Litije i reke Save je 10. februara 1944. dva puta dignuta u vazduh. Zbornik VI-11-56 i 147.

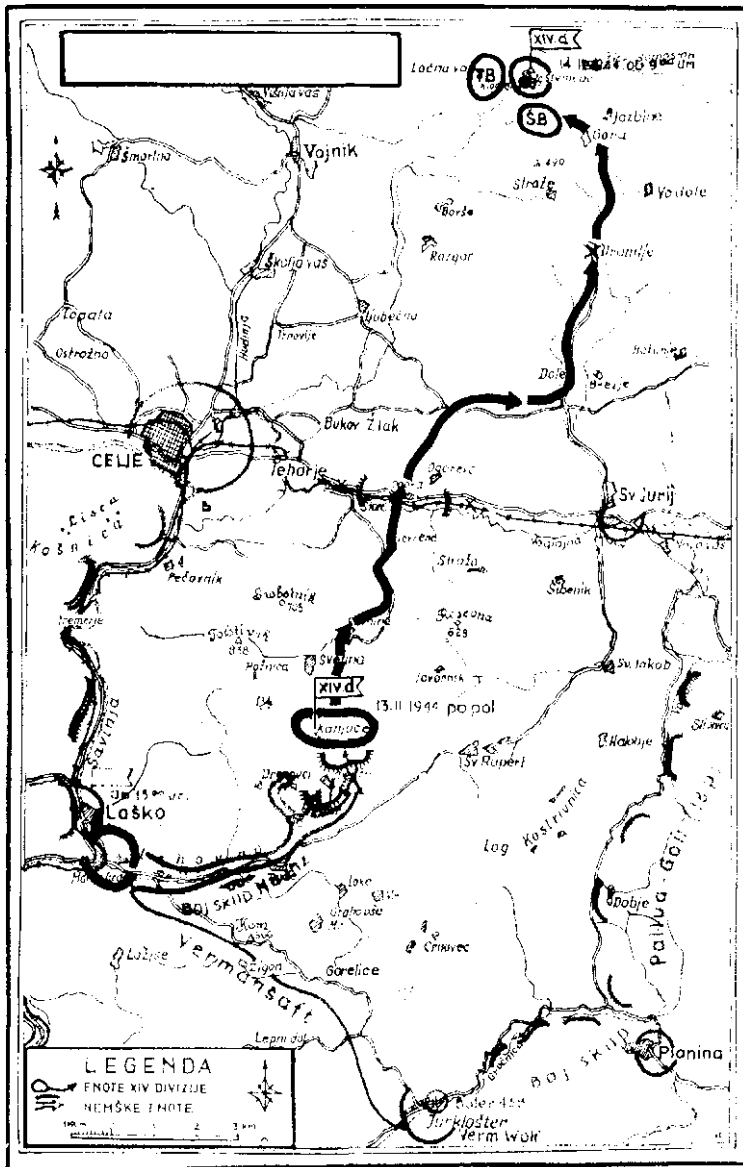
grupom i specijalnim odredom za neposredno obezbeđenje Zidanog Mosta. Od jedinica poljskih strelaca organizovali su još jednu borbenu grupu pod komandom potpukovnika Pallua-Galla. Dodelili su mu i nekoliko grupa vermanšafta. Njegov zadatak je bio da zatvori istočni smer.

Na zahtev Treeckovog štaba, 18. SS oklopna grenadir-ska divizija,²⁴⁶ koja je bila smeštena u donjem delu doline reke Save, formirala je četetu od dva samohodna jurišna topa, jednog voda teških mitraljeza, jednog voda strelaca na motociklima, jednog grenadirskog voda, jedne kolone automobila kapaciteta 25 tona nosivosti i tri radio-grupe. Tako kombinovana četa imala je 4 oficira i 282 podoficira i vojnika. Stavljena je na raspolaganje Treeckovom štabu, koji ju je uputio na liniju blokade u dolini Savinje. Četa je učestvovala u operacijama protiv 14. divizije sve do 22. februara. Već i sam njen sastav pokazuje da to nije bila ogranska jedinica, već sastav koji se mogao jednostavno dodeljivati raznim jedinicama. Od naročitog značaja su bili jurišni topovi, koji su se mogli brzo prebacivati u željenom pravcu i radio-grupe koja je znatno doprinosila poboljšanju veza.

Sa premeštanjem nemačkih jedinica počelo se već 12. februara, tamo gde je to bilo moguće, a najviše je premeštanja izvršeno noću 12/13. februara. Jedino su borbena grupa Wiinikler i jedinice za užu odbranu Zidanog Mosta nastavile da i 12. februara pročešljavaju i čiste teren oko Okroglice. Taj zadatak je bio veoma otežan, naporan i danguban, zbog snega koji je nanovo napadao. Zbog toga su obe grupe sa zakašnjenjem i nepotpuno izvršile to naređenje. Trinaestog februara izjutra, Nemci su namiravali: da započnu sa velikim napadom koji je mnogo obećavao. Ali, pokazalo se da je обруč ponovo prazan. Jedinice, koje su bile određene da zatvore odsek Manija Gradec—Sveti Lennart—Jurklošter, zakasnile su i tek 13. februara oko četiri časa izjutra zaposele položaje. A divizija se tada već nalazila u okolini Svetog Petra i Olešča (skica 9).

Iznova je trebalo proceniti situaciju i prestrojiti jedinice, koje su, onako bez nekog reda, bile svukuda razbacane. Četrnaesta divizija se tada nalazila u trouglu Celje—

244 Zbornik VI-11-49.

Skica 9 — Borba i marš 14. divizije na dan 14. 02.1944. godine

—Laško—Seni;ur. koji zbog svoje prostranosti nije tako podesan za opkoljavanje, kao što je bilo područje u okolini Lažiša. Najgore za Nerce bilo je to što je jezgro jedinica Treeckovog štaba bilo na jugu, daleko od bojišta. Međutim, neke jedinice koje su bile bliže 14. diviziji, tokom noći zaposele su položaje, koji zbog povlačenja divizije više nisu imali veći značaj. Te jedinice nije bilo lako usmeriti na druge sektore.

Trinaestog februara izjutra nemačke izviđačke jedinice su prodrle u okolinu Lažiša i ustanovile da se glavna divizije još u toku noći povukla preko Svetog Lenarta i Tevča prema Svetom Petru, dok su neki delovi divizije krenuli prema severoistoku — u pravcu Svetog Ruperta. Za obema grupacijama Treeckov štab je uputio po jedinu izviđačku jedinicu, s namerom da ustanovi gde se nalazi 14. divizija. Tako je vod strelaca iz kombinovane čete 18. SS oklopne grenadijske divizije oko 11.15 časova kod Tevča naletio na diviziju i ustanovio da je ona zaposela Sveti Peter. Vod je ostao u kontaktu sa Serčerovom brigadom. Nemcima je naročitu glavobolju prčinjavala partizanska grupacija za koju se pretpostavljalo da je krenula preko Kalobje prema Grobelnom.²⁴⁷ Bojali su se da se ta grupa ne odvoji od glavnine i ne započne samostalno dejstvovati. U tom pravcu odmah su uputili borbenu grupu Pallua-Galla da bi partizanima zatvorili put prema istoku. Pallua-Gall je zaposleo liniju duž ceste Jurklošter—Planina—SMvnica. Za to porne ranje bilo mu je potrebno mnogo vremena, s obzirom na to da je morao prikupljati jedinice koje su tokom noći krenule na sasvim druge položaje.

Trinaestog februara na bojištu je bilo ovakvo stanje: od Ctilja prema jugu, do sela Marija Gradec, uz reku Savinju bila je ojačana linija blokade. Od Marije Gradec, preko Svetog Lenarta, do Jurkloštra, blokadu je držao vermanšaft, a od Jurkloštra prema severu, do Slivnice, borbena

245 Treeckov izveštaj, Zbornik VI-11-141.

246 Ta divizija nije učestvovala u akciji protiv 14. divizije ali je moguće da je sticala uvid i služila za povećanje koncentracije.

147 Izveštaji o kretanju te grupacije bili su netačni. Četrnaesta divizija je još uvek bila zbijena celina.

grupa Pallua-Galla. U Marija Gradecu bila je prikupljena cela borbena grupa Maunz, koja je oko podne krenula u traganje za 14. divizijom i koja se kod Svetog Petra prvo sukobila sa Šercerovom brigadom.

Borba je bila žestoka. Sercerova brigada je odlučno odbijala napade nemačkih policajaca i planinaca. Neke nemačke jedinice u belim ogrtačima neopaženo su se približile partizanskim položajima, u čemu im je pomogao sneg koji je ponovo počeo padati. Posle podne neprijateljski smučari su se neprimetno ušunjali u partizanske položaje i pokušali pokolebati odbranu. Ipak, partizani su više gubitaka imali zbog smrzavanja, s obzirom na to da su borci ceo dan ležali u ledenom snegu, pošto su samo tako mogli da se odupru nevidljivom neprijatelju u belom. Naime, vidljivost i preglednost po snežnoj vejavici bila je vrlo slaba. Na položaje je izašla i Tomšičeva brigada i rasporedila se desno od Sercerove.

Cela divizija je morala biti u stanju borbene gotovosti. Jedinice koje se nisu nalazile na položajima prikupile su se u šumi, mazge su bile raistovarene, a borci su skakutali kako bi razgibali promrzle udove. Predveče, Sercerova brigada se povukla prema Oleščama.²⁴⁸ I tako, borbena grupa Maunz nije postigla naročit uspeh.²⁴⁹

Treeckov štab se oko tri časa posle podne premestio u Laško.

U početku druge etape borbi, odnos snaga između Treeckove operativne grupe i 14. divizije bio je sledeći:

Četrnaesta divizija je imala 968 boraca, a Nemci 2 853. Podaci za nemačku grupu izračunati su na osnovu spiskova — tabelarnog pregleda jedinica Treeckove operativne grupe. Ona je do tada već imala osetne gubitke, a mnogo voj-

²⁴⁸ U hronici 14. divizije o borbama vođenim 13. februara 1944. kaže se sledeće: »divizija se prebacila u rejon Sveti Peter—Olešče. Tu je Sercerova brigada celi dan vodila borbu sa oko 800 Nemaca i dva tenka. Oko kote 711 besnile su najžešće borbe. Nemci u belim ogrtačima približili su se toliko da su borbe vođene na udaljenju svega pet metara. Italijan Selmo je sam sa teškom 'bredom' štitio povlačenje brigade na nove položaje«. Arhiv IZDG, fascikla 334/IV.

²⁴⁹ Miha Butara Aleks izveštava da su u tim borbama poginula dva vojnika, a nekoliko je ranjeno.

nika je -ispalo iz stroja zbog bolesti i ozeblina. Tako je nemačka operativna grupa u dejstvu imala samo 2 778 ljudi. Dakle, opšti odnos snaga bio je 2,9:1 u korist Nemaca. Tome treba dodati brojno stanje pešadijskog naoružanja, uključujući i minobacače i prednost koju su Nemci imali u borbenoj tehnici. Istina, to ne možemo pouzdano odmeriti, pošto nemački spiskovi nisu sadržavali i naoružanje jedinica. Prema retkim podacima iz nemačkih izveštaja i prema približnom poznavanju formacijskog naoružanja, možemo konstatovati da su Nemci imali četiri do deset topova, dva jurisna samohodna topa, četiri do osam tenkova i oklopnih automobila, dva aviona i 25 kamiona.

Zaključci

Divizija je pritmenila provereno sredstvo: dugim maršem je napravila konfuziju u svim nemačkim planovima i sama sebi pripremila povoljne uslove za prebacivanje na Konjišku goru, predvorje Pohorja. Iako veoma iznurena i po snežnoj vejavioi, prihvatila je borbu sa jakom i odmornom Maunzovom borbenom grupom, nedaleko od Celja — u blizini Olešča i Kanjuca. Četnaesta divizija je odbijala nemačke napadače, od kojih su neki već bili opremljeni za vođenje borbi u planini u zimskim uslovima.

Četnaesta divizija nije nikoga uputila prema Pohorju. Dosledno se pridržavala prakse predu/imanja mera samo na kratke staze, a ništa nije poduzimala za obezbeđenje uspeha dalekosežnijim zamislama, kao što je proboj na Pohorje i povezivanje sa Židanšekovom brigadom.

Nemci su -najpre pokušali da opkole 14. diviziju i da je napadnu u rejonu Lažiša. Ali pošto oma više nije bila tu, nastojali su da je opkole na novoj lokaciji. Nerealno iznudiavanje brze odluke dovelo je do konfuzije u pokretu jedinica i njihovog zamaranja. Još uvek su zaostajali za divizijom, bez obzira na to što su neka njihova taktička dostignuća i zahvati, na primer, blokiranje reke Savinje do Celja, već nagoveštavali da će 14. diviziju, što se tiče vremena, uskoro dostići.

Treckova taktika postaje sve opipljivija. Opkoljavanjem teritorije on želi sprečiti diviziju da nastavi noćni

marš, te za njom upućuje svoju najjaču jedinicu — Maunzovu borbenu grupu, često sa četiri čete, sa namerom da partizane uvuče u borbe, da kn nanosi udarce i zadržava ih, kako bi se sledećeg dana koncentričnim napadom svih jedinica okončala ta iscrpljujuća operacija.

Interesantno je da Treeck nije upućivao Maunzovu borbenu grupu na mesta gde bi dočekivala diviziju, već joj je stavljao u zadatak kretanje tragom divizije.

Lažno obaveštenje o grupi partizana koja se uputila prema Kolobjama i Grobelnom, doinelo je nemačkoj operativnoj komandi nove teškoće. I zaista, odvajanje neke brigade ili manje jedinice od 14. divizije, koja bi se uputila svojim stazama, potpuno bi poremetilo nemačku taktičku koncepciju.

Nemačka borbena tehnika, pre svega tenkovi d jurišni samohodni topovi, predstavljala bi opasnost za 14. diviziju samo na komunikacijama i na otvorenom ravničarskom terenu. Kretanjem po terenu koji je za takvu borbenu tehniku nepristupačan, noćnim marševima i jednostavnim protivtankovskiiim sredstvima (mine, prepreke, protivtenkovske puške) divizija je znatno umanjivala efikasnost neprijateljeve tehnike.

2. NA PRAGU POHORJA

(13. i 14. februara 1944. godine)

Trinaestog februara, štab 14. divizije je naredio brigadama da prekinu borbe i da se prikupe u selu Kanjuce. Trebalo je srediti svoje redove i što pre se usmeriti prema severu, s obzirom na to da je put do Konjiške gore još prilično dug i da se na njemu nalaze dve opasne komunikacije: cesta d železnička pruga Celje—Maribor.

Sa Tomšičevom brigadom u prethodnici, 14. divizija se u toku noći, u potpunom redu, prebacila prema Konjiškoj gori. Borci su uprtili ranjenike i uvrstili se u kolonu. Tako je započeo veliki pokret, kojem se nije video kraj. Pred zoru, kolona se dva puta zaustavila. Naime, pošto nisu imali organizovamu obaveštajnu mrežu, patrole su morale potražiti slobodan put. Zatiim je prethodnica prešla prugu

u streljačkom stroju. Kada su prešli most preko Voglajne, borci su se raspršili po poplavljenom polju i preko tankog leda tražili bezbedan put. Zaposeli su položaje iza kuća i na brežuljcima. Izjutra je Tomšičeva brigada napustila položaje i po tragu se uputila za divizijom.²⁵⁰

Pošto Nemci nisu uspjeli da zatvore severni pravac, divizija je bez opaljenog metka prešla cestu i železničku prugu Celje—Šentjur, kod sela Opočca, oko 800 metara istočno od Stona (vidi skicu 9).²⁵¹

Delovi koji su štitili prelaz preko obe komunikacije minimalizovali su železničku prugu. U vreme dok je divizija prelazila prugu, naišla su četiri voza, a kada je divizija sasvim prešla na drugu stranu, dva voza su izbačena iz tračnica podmetnutim minama.²⁵²

Oko šest časova izjutra, kolona je prošla kroz Dromlje, gde su zauzeli vermanšaftsko uporište. Našli su samo šest ljudi, dok su se drugi razbežali ili su se još ranije priključili Steindlovoj grupi. Ipak, zaplenjeno je mnogo oružja i oko 30 vermanšaftskih uniformi.

Tokom marša te noći neki borci su bili toliko umorni i pospani, da su se uvukli u štale i senike i čvrsto zaspali. Starešine su imale mnogo muke dok su ih pronašli i ponovo svrstali u kolonu.

Kada se razdanilo, 14. divizija je već bila ispod Konjiške gore. To je veoma uzak, oko 900 metara visok i obilato pošumljen planinski greben, koji je sa svih strana opasan cestama, pa je zbog toga i pogodan za opkoljavanje; zbog malih dimenzija nije pogodan za izvođenje manevara. Na

250 Franc Sterle, »Među proleterima«.

251 Pukovniku Treecku nije uspelo da 13. februara zatvori severni pravac. U njegovom izveštaju se o tome kaže: »Iako je sve ukazivalo na to da će banditska divizija pokušati da krene prema severu, kako bi prodrla na Pohorje, više nikako nije bilo moguće pravovremeno zatvoriti cestu Celje—Šentjur uz Južnu železnicu«. Zbornik VI-11-141.

252 »Dana 14. februara 1944. godine, oko 4.00 časa, banditi su na sektoru između Stora i Šentjura, digli u vazduh oba koloseka železničke pruge Celje—Maribor. Voz iz Beograda, kojim su se vojnici vraćali sa fronta i bili upućeni na dopust kućama, samo nešto pre toga prošao je tom prugom. Žrtava nije bilo«. Izveštaj službe bezbednosti za Donju Štajersku od 18. februara 1944. Zbornik VI-11-129.

padinama se nalazi nekoliko manjih siromašnih sela i poneko ubogo gazdinstvo. Na obilniju ishranu divizije nije se moglo ni pomišljati.

Tako se 14. divizija 14. februara našla u središtu Štajerske, na raskršću najvažnijih puteva. Tu nije bilo prostora za nekakve manevarske pokrete. Borbe se nisu mogle izbeći. Jedino što je bilo moguće učiniti bilo je da se zauzmu što povoljniji položaji koji dominiraju nad okolinom, i da se tuku do noći, a zatim da se preduzme novi pokret. Na severa Konjiške gore nalazilo se Pohorje. Puni nade, partizani su gledali u taj snegom pokriveni masiv, koji ih je neodoljivo privlačio. Samo jedan noćni skok i 14. divizija bi već utonula u pohorske šume. Stanovništvo naklonjeno partizanima ponudilo bi im hleba i pića — jabukovače. Jedini prelaz na Pohorje bio je nekih pet kilometara široki sektor Između Stranica i Slovenskih Konjica. Bilo je jasno kao dan da će Nemci nastojati da taj prostor dobro zatvore.

Četrnaestog februara oko devet časova izjutra, posle napornog marša od nekih 20 km, premorena divizija se ovako razmestila: Serčerova brigada u selu Donje Slemene, štab divizije i Bračičeva brigada u selu Gornje Slemene, a Tomšičeva brigada u Kladeku (vidi skicu 9). Nadali su se da će se odmoriti i najesti.²⁵³ Taj marš je izveden izvanredno, bez obzira na to što su borci, pored ostalog, morali nositi i ranjenike. Bio je sličan onome koji je izveden sa Bohora u Okroglice, s tem razlikom što je tada divljala snežna vejavica. Divizija je preduzela sve mere obezbeđenja. Sve prilaze k mestima razmeštaja zatvorile su zasede, koje su čekale skrivene iza raznih prepreka. Komande jedinica su mobilisale seljane, koji su pod rukovodstvom partizana napravili barikade od posečenog drveća i prekopali ceste, naročito oinu između Dramlja i Žižice.²⁵⁴ Brigade su bile spremne za borbu koja se uskoro i razvila.

253 Franc Godler: »Odmor na Konjiškoj gori izgledao je ovako: jedinice koje su se nalazile na položajima ležale su u snegu i čvrsto spavale, probudio bi ih rafal nemačkog 'šarca' ili 'brede' budnog mitraljesca 14. divizije. Čim bi neprijatelj prestao sa napadima punom snagom i pošto bi jenjala vatra, borci bi odmah zatvarali oči i slatko zaspali«. Sećanja, Arhiv IZDG.

254 Herman Slamič Urh: (Sa 14. divizijom za Štajersku«. »Primorje«, časopis kolektiva SGP Primorje, br. 26, od 1964.

Ipak, partizane je obradovalo to što je narod ispod Konjiške gore sada ispoljavao više naklonosti prema borcima. Cene Logar, učesnik pohoda, piše da je narod prihvatio 14. diviziju sa velikim oduševljenjem i olakšanjem. Saznali su za njene ranije borbe i sa poverenjem razgovarali sa partizanima. Kada su videli duge kolone boraca, bili su ubeđeni da je kraj rata sasvim blizu i da će partizani ostati kod njih.²⁵⁵

Pa i pored simpatija naroda, na Konjiškoj gori nije bilo mogućnosti za dobru ishranu. Teritorija je bila retko naseļljena, a narod siromašan. Ipak, partizanima su dali sve što su imali — malo suvog voća, krompira i kupusa, ali to je jedva podmirivalo deseti deo divizije. Hranu su, uglavnom, dobili oni koji su se nalazili na čelu kolone ili oni čiji su se položaji nalazili u blizini kuća dđ sela.²⁵⁶

Trinaestog februara, nakon što je pao mrak, borbena grupa Mauinz, koja je kod Svetog Petra i Olešča napala 14. diviziju, zauzela je Kanjuce i izgubila kontakt sa partizanima. Celu noć je tragala za divizijom i izjutra od izviđačkog odeljenja 18. SS oklopne grenadirske divizije saznala da je 14. divizija kod Svetog Lovrenca prešla cestu i železničku prugu i otišla prema severu. Bobena grupa se na to, u jutarnjim časovima, prikupila sevemo od Svetog Lovrenca i pripremila se za nastavljanje akcije (skica 9).

Pre opisa sledećih nemačkih akcija 14. februara, upoznaćemo se sa organizacijom nemačkog komandovanja.

Viši vođa SS i policije u 18. vojnom okrugu, SS grupenfirerii general-lajtnant policije Rösener, čvrstom i krvavom rukom je vodio borbe protiv partizana, ali je ipak više puta morao tražiti pomoć jedinica redovtne vojske i vermanšafta.

General Rösener je, po potrebi, mogao zahtevati pomoć bilo od vođe hajmatbunda Steindla, koji mu je stavio na raspolaganje jedinice svog vermanšafta, bilo od komandanta 438. divizije posebne namene u Celovcu, generala Noelledchena. Jedinstveno komandovanje svim tako raznolikim jedinicama, bilo je jedno od osnovnih pitanja oko koga su

²⁵⁵ Cene Logar: »Naša Četrnaesta u Štajerskoj«, »Slovenski zbornik«, 1945.

²⁵⁶ Prema sećanjima Franca Godlera, Arhiv IZDG.

ponekad nastajale nesuglasice između vodećih komandanata. Do nesuglasica je dolazilo i pri vođenju operacija protiv 14. divizije.

General Rösener je 13. februara 1944. godine, a to znači u vreme vođenja ratnih operacija protiv 14. divizije, izdao naređenje kojim je ovlastio majora Maiwalda »da objedini i udruži u jednu celinu sve snage obezbeđenja na teritoriji Donje Štajerske«. Biće odgovoran samo njemu. »Naređenja će major Maiwald dobiju!.: samo od mene. Moja uputstva« — kaže Rösener — »za njega su obavezna«.²⁵⁷ Maiwald će prikupljati sve informacije i podatke o partizanima, kontrolisaće sve predviđene akcije na terenu i odlučivati o angažovanju novih snaga i davanju pojačanja sa vlastitog područja. Međutim, ako budu neophodne veće snage, onda će o tome izveštavati Rösenera.

Prema toj naredbi, vlastite snage su policija, žandarmerija, granična carinska zaštita, železnička zaštita i »sondersturmi«²⁵⁸ štajerskog hajmatbunda. Zahteve za dodelu snaga štajerskog otadžbinskog saveza (hajmatbunda) treba slati vođi tog saveza (Steindlu). »Zahteve za dodeljivanje vojnih snaga treba dostavljati komandantu puka poljskih strelaca (prema dogovoru višeg vođe SS i šefa policije sa komandantom 438. divizije posebne naimene). U borbi protiv partizana, sve jedinice su potčinjene višem vođi SS i zapovedniku policije, koji određuje (pa i kada se radi o sadejstvu sa vojskom) taktičkog komandanta«.²⁵⁹

Iz toga proizlazi da bi pukovnik Treeck morao biti podređen Röseneru. A po/nam je da je general Noeldechen za komandanta operativne grupe za borbu protiv 14. divizije imenovao pukovnika Treecka, koji mu je bio odgovoran. Dosadašnji podaci ne govore nam ništa određeno o nekakvoj zameni odgovornosti pukovnika Treecka. Znamo samo da se general Rösener stalno uplitao u operacije i da nije bio zadovoljan Treeckovim neuspešnim rukovođenjem borbama protiv 14. divizije. Ti odnosi među

257 Zapovest višeg vođe SS i policije u 18. vojnom okrugu od 13. februara 1944. godine, Zbornik VI-11-119.

258 Specijalni jurišni odredi.

259 Uputstva vođe SS i policije u 18. vojnom okrugu od 13. februara 1944. godine, Zbornik VI-11-120.

nemačkim komandantima, takode, govore o zapetljanosti njihovog stanja, što često vrlo lako dovodi do nesuglasica i sporova.

Pod uticajem poražavajuće činjenice da je 14. divizija uimakla prema severu, pre nego što su uspjeli da je uhvate na pogodnom sektoru istočno od Celja, Treeckov štab je ocenio da divizija beži prema severu. U svom izveštaju Treeck je ovako formulisao svoju procenu: »Sudeći prema njegovim pokretima u zadnja dva dana, neprijatelj se uglavnom nalazi stalno u pokretu, odnosno stalno je bio u bežanju«. ²⁶⁰ Time je Treeck mislio da se položaj bitno izmendo u kori'st nemačke vojske, koja postepeno preuzima inicijativu u svoje ruke.

Lako je pogodilo da je 14. divizija krenula prema Pohorju, pa je zato odlučio da je u tome spreči. »U datoj situaciji je neophodno banditskoj diviziji preseći put prema severu, na Pohorje« ²⁶¹ — kaže se u Treeckovom izveštaju. Još nešto je bilo jasno: Konjiška gora se može vrlo lako opkoliti, s obzirom ma to da bi linija opkoljavanja (obruča) bila kratka.

Takva je bila procena i na oisnovu nje je Treeck preduzimao potrebne mere. Sve jedinice južno od ceste Celje—Šentjur uputio je prema severu radi blokiranja, dok je kapetanu Maunzu naredio da prati 14. diviziju.

I dok je nemačka komanda grozničavo nastojala da blagovremeno prebaci jedinice sa juga na novu liniju blokiranja, kapetan Mauinz je poveo svoju borbenu grupu za divizijom i napao je sa juga. Borbe su počele oko podne, naročito na cesti selo Gora—ruševine grada Žiča. Međutim, Lüttchova borbena grupa je napala diviziju manjim snagama sa istoka, pošto je ta grupa još pre podne zaposela svoj sektor linije blokiranja između sela Gora i Slovenskih Konjica. Borbe su besmele do večeri. Maunz nije mogao ostvariti odlučujući uspeh. Naime, neki njegovi delovi su zaostajali, dok su drugi delovi još od borbi kod Svetog Petra bdili toliko premoreni noćnim marševima da ih je morao uputiti na odmor na kraće vreme. Nekii nemački odredi su

260 Zbornik VI-11-141.

261 Isto.

bili vrlo drski, pa su se probijali kroz raspored brigada. Tako je i došlo do napada na komandu divizije, ali ona je uspela brzo da se odbrani.

Nemačko komandno mesto je 14. februara, oko 13.00 časova, premešteno iz Celja u Vojnik.

Zaključci

Marš od Olešča do Konjiške gore je uspeo. Do Pohorja divizija je imala još samo jedan mali korak. Fizički je još uvek imala dovoljno snage da ga izvede. Na Konjiškoj gori stanovništvo je ljubavnije prihvatilo partizane, ali je ishrana još uvek bila nedovoljna. Još nije bilo preporučljivo da se ranjenici prepuste na brigu meštanima.

Na Konjiškoj gori divizija se sa svih strana osigurala zasedama i preprekama. Inženjerijsko osiguranje položaja priručnim sredstvima takođe je bilo prilično 'efikasno i doprinelo je ojačanju odbrane. Ali, bilo je neophodno i više: naime, pred partizanske položaje dolazili su tenkovi, a prvi put su se pojavili i jurišni samohodni topovi.

Primicanjem noći, sve oči boraca bile su uprte u Pohorje. Tamo su očekivali duži odmor i povoljnije mogućnosti za život i borbu.

Nemci su svoje jedinice hteli da prevezu prema severa, na nove položaje. Pohorsku stranu blokade želeli su pravovremeno i solidno obezbediti. Opkoljavanje Konjiške gore uspelo im je tek kasno u noći, ali su linije blokade bile plitke, pošto su mnoge jedinice zaostajale.

Vremenski, nemačka operativna grupa je sustigla 14. diviziju i upravo je tu prvi put opkolila.

3. PRVI PROBOJ

(14. i 15. februara 1944. godine)

Maunzova borbena grupa je i 14. februara posle podne nastavila da se sve upornije zaleće prema 14. diviziji.

Treeckov štab je nastojao da oko Konjiške gore zatvori obruč. Prema njegovom planu sledećeg dana drama je tre-

-balo da se odvija ovako: 14. divizija će u toku noći pokušati da se probije na Pohorje, ali će na severnoj liniji blokade biti odbijena. Zatim će nastupiti gorski lovci kapetana Maunza,²⁶² koji će svom snagom napasti na 14. diviziju. Znači, severni pravac je u prvom planu, pa zbog toga na sektoru između Slovenskih Konjica i Laznika treba uspostaviti izuzetno snažna uporišta.

Kamioni su ubrzano prevozili jedinice prema severa. Ali sve nije teklo glatko. Još uvek nije bilo dovoljno sredstava za poboljšanje veze, kamiona je bilo premalo, negdje je zapela pošiljka benzina, snežni nanosi su zaustavljali kolone, putevi su bili zaleđeni. Nemačke jedinice, koje je kasnije trebalo prevesti, dobar deo puta morale su prepešačiti. Nemci su na sve moguće načine improvizovali, ne bi li u pravo vreme, do noći, zatvorili blokadu. To im je samo delimično uspelo. Iako je pukovnik Treeck u svom izveštaju konstatovao da je i pored mnogih prepreka uspeo blagovremeno zatvoriti blokadu,²⁶³ istina je bila daleko od toga.

U stvari, dogodilo se nešto nepredviđeno. Četrnaestog februara, iz potpuno »pouzdanog« izvora koji se nalazio među civilnim stanovništvom, javljeno je da se neka snažna partizanska grupacija probila kroz blokadu na sektoru Sentjur—Dramlje i krenula prema istoku. Ta pogrešna informacija u planovima nemačkog štaba dovela je do prave zbrke. Nemci nisu hteli dozvoliti da se 14. divizija podeli na više delova i time im stvori nove teškoće. Zbog toga su na brzinu napravili plan za vraćanje odvojenog dela divizije k glavnini. Tri borbene grupe, koje su pre toga određene za blokiranje Konjiške gore sa zapada, i od kojih su neke već zaposedale položaje od Frankolova prema Stranicama, morale su se okrenuti i prebaciti prema istoku da bi zaposele novu liniju blokade duž ceste Sentjur—Ponikva—Zbelovo—Slovenske Konjice. Tako se prvobitna linija opkoljavanja rastegnula, a udaljenje se udvostručilo.

262 Borbenoj grupi Maunz bilo je naređeno da u jutarnjim časovima 15. februara pređe u napad, teren planski pretrese, produži napredovanje po odsecima, suzi obruč, i da napadne i uništi sve neprijateljske snage gde god na njih naleti«. Treeckov izveštaj, Zbornik VI-11-141.

263 Isto.

U izveštajima Treecku potčinjenih jedinica prikazano je kako je teklo opkoljavanje tako širokog područja. U izveštaju 18. puka poljskih strelaca²⁶⁴ poslanom Treecku, stoji: »Određena linija blokade (Konjice—Ponikva, op. aut.) bila je zaposednuta oko ponoći, ali sa vrlo retkim rasporedom, zbog toga što je drugi transport teretnjaka zaostao usled nedostatka goriva. Jedinice su stigle pešice oko 4.30 časova« (15. februara, op. aut.) »i pojačale već zaposednutu liniju blokade i patrolnu službu. Nije zapaženo nikakvo kretanje od istoka prema zapadu«. ²⁶⁵ Iz toga izveštaja saznajemo da je nova, ali prilično slaba linija blokade uspostavljena tek 15. februara, do pet časova izjutra. Na njoj su većinom bile raspoređene sledeće borbene grupe: Pallua-Gall,²⁶⁶ sa nešto više od 200 ljudi, Winkler,²⁶⁷ sa oko 370 ljudi, i Adamus²⁶⁸ sa 235 ljudi. Te snage jačine oko 800 ljudi, zaposlele su oko 20 km dugu liniju blokade. To znači da je na svaki kilometar dolazilo oko 40 ljudi.

S večera 14. februara ostao je prazan sektor blokade od Frankolova do Laznika. Ipak, pukovniku Treecku je uspelo da ga u toku noći zatvori, za što je, najverovatnije, iskoristio neku grupu vermanšafta. Bateriju 438. divizije posebne namene uputili su u selo Vojnik, gde je ostala u pripravnosti. U dotadašnjim borbama nije dolazila do izra-

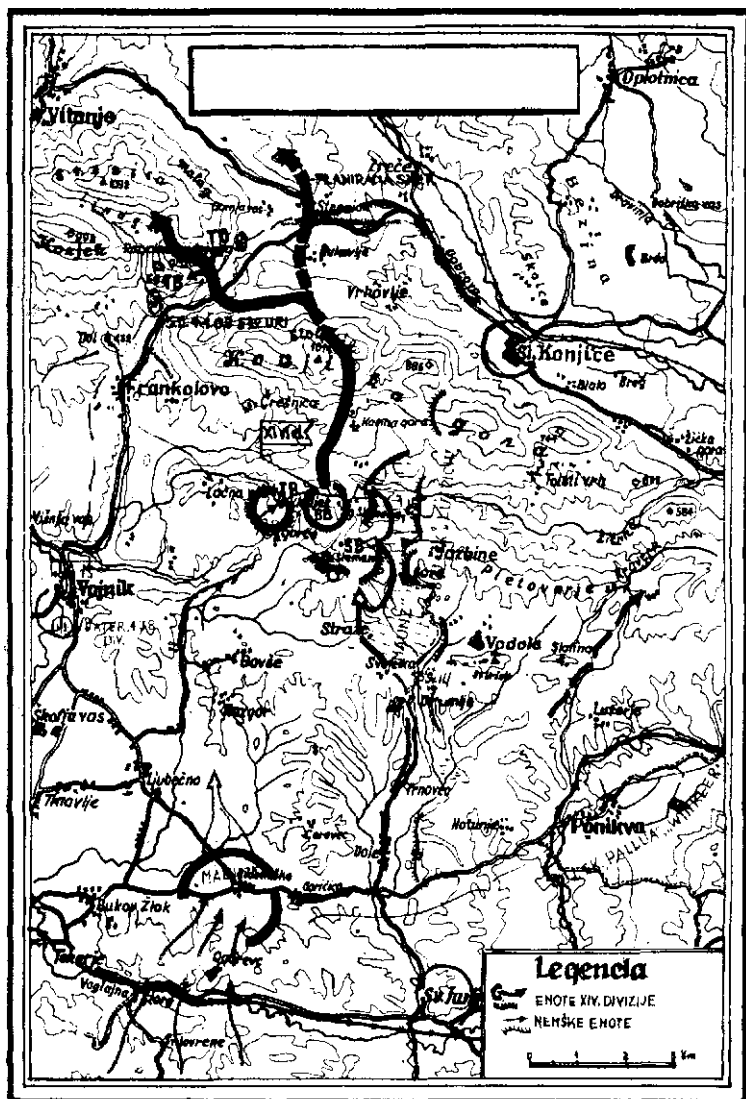
264 Štab toga puka, koji je u početku učestvovao u operacijama protiv 14. divizije, nije imao nikakvih drugih obaveza sem snabdevanja svih svojih jedinica koje su" bile uključene u formirane borbene grupe i što je figurirao kao operativni štab borbene grupe Pallua-Galla.

265 Zabeleške o radio-obaveštenjima štaba 18. puka poljskih strelaca, Zbornik VI-11-127.

266 Sastav: delovi 2. čete 922. bataljona i delovi 649. i 611. bataljona poljskih strelaca, te 18. lovački odred. Izveštaj komandanta 922. bataljona poljskih strelaca od 29. februara 1944. godine. Zbornik VI-11-144.

267 Sastav: delovi 4. čete 922. bataljona poljskih strelaca, četa planinskih lovaca i vermanšaft (Rottmann) iz Brezica. Borbeni grupu su iz Sevnice, gde je bila na odmoru, vozom prebacili na liniju blokade severno od Frankolova, ali zbog izmenjenih planova, odatle je ponovo prebačena na novu liniju Slovenske Konjice—Zbelovo—Ponika.

268 Sastav: grupa Kalbmach i Prenner (prennerova grupa — jedan oficir, 13 podoficira i 121 vojnik).

Skica 10 — Prvi proboj 14. divizije, na dan 15. 02. 1944. godine

žaja. »Banditi se svuda i uvek mogu probiti«, jadikuje hroničar topovske baterije, »a mi ih moramo neprekidno pratiti i progoniti«.²⁶⁹

Komandant 438. divizije posebne namene, general Noeldeehen, 14. februara posetio je Treeckov štab u Laškom, a zatim je u Zidanom Mostu izvršio smotru 3. čete 922. bataljona poljskih strelaca. Posle toga, delovi te čete su izdvojeni iz borbene grupe i upotrebljeni isključivo za obezbeđenje Zidanog Mosta. »184. lovački odred, koji iz zdravstvenih razloga ii zbog nedostatka opreme nikako nije odgovarao pretencioznim zadacima, takođe je bio izdvojen ii dodeljen za obezbeđenje Zidanog Mosta . . .«²⁷⁰ U zamenu za onespobljene, Treeck je od generala Noeldechena dobio eskadron 2. izviđačkog rezervnog odreda iz Slovenjgradeca (dva oficira i 120 podoficira i vojnika).

Treeckov štab se 14. februara, oko 13.00 časova, iz Laškog premestio u Vojnik. Tokom noći 14/15. februara, Nemci su opkolili 14. diviziju i uspostavili blokadu u dužini od 33 km, odnosno od sela Vojnik, preko Frankolova, Slovenskih Konjica i Zbelova do Pomikve. Na liniji Slovenske Konjice—Gumno—Gora, organizovali su još jednu, oko 7 km dugu liniju. Liniju blokade u dužini oko 40 km zaposelo je oko 2 258 ljudi, odnosno 58 ljudi na jedain kilometar. Blokada je bila najtanja, odnosno najplića, na sektoru Frankolovo—Laznik, dok je nešto dublja bila na sektoru Slovenske Konjice—Zbelovo—Ponikve. Najbolje je bio zaposednut osek između Laznika i Slovenskih Konjica, gde se i nalazi prolaz na Pohorje. Južni pravac nisu zatvarali, pošto se tamo nalazilo Celje.

Linija blokade je organdzovana tako da su na mestima gde se pretpostavljalo da će divizija pokušati proboj bili uređeni položaji za odbranu. Na položajima su ostavili deo jedinica, dok je glavnina bila razmeštena po kućama, tamo gde su za to postojali uslovi. U većim mestima su se nalazile rezerve. Topovska baterija je bila u Vojniku, sprem-

²⁶⁹ Odlomak iz ratnog dnevnika 18. puka poljskih strelaca. Zbornik VI-11-147.

²⁷⁰ Izveštaj komandanta 922. bataljona poljskih strelaca od 29. februara 1944. godine. Zbornik VI-11-144.

na da otvori vatru u svim pravcima, dok je jedan jurišni samohodni top bio u Frankolovu.

Treckov štab je mnogo očekivao od sledećeg dana. Ali su velike nade zahvatile i 14. diviziju. Samo još jedan noćni marš i divizija će se naći na Pohorju, gde će biti mirna. Tako su razmišljali premoreni, izgladneli i prozeblji borci.

Oko 22.00 časa 14. februara, 14. divizija se prikupila u rejonu Gornjeg Slemena i postupno se »pomerala preko Stolpnika (trig. 1 014) na Konjišku goru, prema severu. gazeći pri tom jedan metar dubok sneg«. ²⁷¹ Prvobitni plan je bio da 14. divizija prođe kroz sela Bukovlje i Stranice i da se potom probije do Berčnika. ²⁷² A tu je već i Pohorje. Put od Gornjeg Slemena do Berčnika dug je 10 kilometara, i 14. divizija bi to savladala bez obzira na to što je bila izmučena. Verovanje da će današnja noć biti poslednji stravični napor divizije, kod boraca je podstaklo veliku požrtvovanost i borbenost. Tako se kolona kretala napred, kroz sneg i po jakom mrazu. Kolona je više puta zastajala. što su borci iskorišćavali da, po običaju, posedaju na rance ili da malo pridremaju u snegu. Zatim bi kuriri ili komandanti pošli duž kolone, budili bi zaspale borce i nastavili marš kolone. ²⁷³ I dok su borci bili čvrsto uvereni da će ih jutro pozdraviti na Pohorju, štab divizije je od svojih izviđača dobijao uznemiravajuća obaveštenja da je cesta kod selo Stranica zaposednuta jakim snagama, da su tamo primećeni tenkovi i topovi.

Kada se kolona zatekla blizu sela Vrhovlje, vodič ju je, urnešto prema Bukovljama, poveo prema zapadu. Zalutali su. ²⁷⁴ Dok su kroz snegom zatranu šumu tražili put, izgubili su mnogo vremena. Čim je komanda divizije uvidela da je u takvim prilikama pokret prema severu nemoguć, napravila je novi plan. Divizija će u blizini Laznika preći cestu Celje—Maribor, posle čega će se istočnim padinama Stenice (1 062 m) probiti na Pohorje.

²⁷¹ Klanjšekov izveštaj, Vojnoistorijski glasnik br. 1, od 1953, godine. U stvari, divizija se kretala nešto niže, povoljnijim prolazom kroz Vratca, pošto je pre toga bila prikupljena u Kamnoj gori.

²⁷² »Putevima slavne Četrnaeste divizije«. »Delavska enotnost« od 25. I 1952. godine.

²⁷³ Franc Sterle, »Medu proleterima«.

²⁷⁴ Podatak Viktora Avbelja Rudija.

Divizija je do ceste stigla tek oko šest časova izjutra. Cestu su prešli jugozapadno od sela Bukovlje, oko tri kilometra daleko od Frankolova, blizu mesta Laznik. Divizija je u svom kretanju naletela upravo na sektor koji je neprijatelj najslabije zaposeo.

Tomšičeva brigada je bila u prethodnici i njen zadatak je bio da izvrši proboj. Kada se u svitanje dana, u polumraku, približila cesti Celje—Maribor, njeni bataljoni su se razvili za borbu, jurišem prešli preko potoka i ceste i prebacili se na suprotnu obalu. Juriš, podržan minobacačkom vatrom bio je tako silovit da su Nemci bili prisiljeni da se na svim mestima povuku. Za diviziju, put je bio slobodan.

Tomšičeva brigada je pri probouju zarobila jednog podoficira i jednog vojnika. Ali pre nego što se cela divizija prebacila preko ceste, usledio je napad neprijateljskih jedinica iz sela Frankolova i sela Stranica. Nemci su iz Frankolova prema severu uputili jedan vod, koji je bio u rezervi, i jurišni saimohodni top,²⁷⁵ koji je brzom vatrom znatno ometao pokret divizije. Divizija se konačno prebacila preko ceste i uspela se na padine na suprotnoj strani.

Iz više razloga, te noći je propala prilika da se 14. divizija prebaci na *Pohorje*. *Pre svega, pokret nije bio blagovremeno i dobro pripremljen*. Divizija je trebalo da svoj noćni pokret dobro obezbedi i kamuflira, kao što je to bilo uobičajeno u partizanskoj praksi. Partizanski komandanti su, najčešće, još u toku borbi u nameravainom pravcu upućivali izviđačke patrole ili odeljenja, radi sigurnosti i obezbeđenja marša. Tako je propuštena jedinstvena prilika za proboj kod sela Stranica, gde bi, istina, naleteli na jak otpor. Izvođenjem pod okriljem noći, proboj bi, bez sumnje, uspeo. Međutim, za manevar koji je zamislila divizija i koji je želela realizovati, mada vrlo dobro zamišljen, u trenutku odluke za proboj prema zapadu nije bilo dovoljno vremena.

Te noći 14. divizija je morala savladivati velike prepreke. Sneg je bio dubok, a putevi neugaženi. Divizija se

275 Treckov izveštaj, Zbornik VI-11-141.

prvo morala popeti na bilo Konjiške gore, a zatim se spustiti u dolinu, posle čega se ponovo morala uspeti na Lindek — teško prohodnom strminom. Od 10. do 15. februara nakupilo se mnogo ranjenika koje su nosili sa sobom, s obzirom na to da nije bilo mogućnosti da ih ostave na brigu ljudima na terenu. Ranjenicima su se pridružili bolesni, iznemogli i prezebli. Na leđa boraca, pored ranjenika, bila je natovarena i municija, te razna oprema i naoružanje onih koji ga nisu mogli nositi. Pa i pored svega toga, borci su sa izvanrednim požrtvovanjem podnosili sve nevolje koje su sa sobom donosili naporni marš i zimski uskra.

Rejon u koji se 14. divizija probila toga jutra bio je idealan za nemačke planove. Divizija se zatekla na užem području Lindeka, odnosno u kotlu, zatvorenom 1 092 metra visokom Stenicom i 922 metra visokim Kozjekom. Ulaz u taj kotao brane ruševine gradine Lindek, koje zauzimaju izvanredan i dominirajući položaj. Četrnaesta divizija nije smela dozvoliti da tu tačku zaposednu Nemci, koji su napadali s jugoistoka. Divizija se našla u vrlo delikatnoj situaciji i nije smela dozvoliti nikakvo cepanje i razdvajanje.

Četrnaesta divizija je zauzela ovakav raspored: Tomšičeva brigada je branila razvaline Lindeškog grada (severno od s. Frankolovo), Šercerova je bila na Maloj gori i držala položaj prema Konjicama, dok je Bračičeva bila na Lindeku i organizovala položaje prema Vitanju.

Jedan bataljon Tomšičeve brigade zaposeo je razvaline Lindeške gradine. Nemci su u početku pokušali da ga zauzmu u naletu, iz pravca jugoistoka.²⁷⁶ Imali su snažnu podršku minobacačke i topovske vatre. Borci bataljona Tomšičeve brigade bili su svesnd opasnosti koja je pretila diviziji u slučaju da padne gradina Lindek. Zbog toga su je ogorčeno bramili. Dominantan položaj Lindeka viiše puta je menjao gospodare.²⁷⁷ Tom bataljonu Tomšičeve brigade

²⁷⁶ Tone Vidmar Luka je u svom dnevniku zapisao da je Tomšičeva brigada tri puta odbijala napade neprijatelja na Lindešku gradinu (Zbornik VI-11-107). Međutim, Jože Klanjšek izveštava o nekih petnaestak napada.

²⁷⁷ Isto.

;

kasnije je upućena još jedna četa -iz Šercerove brigade.⁷⁸ U hronioi 14. divizije kaže se da je situacija bila vrlo kritična. Cela divizija se nalazila na jednom bregu, a oko nje je neprekidno grmelo i bilo puno zaseda. Mazga, koja je nosila radio-stanicu, survala se nekih sto metara duboko, ali se sama vratila. »Bio je to jedan od najužasnijih dana. Mnogo ranjenika, ne možeš ni napred ni nazad, ceo dan sneg i oluja«.²⁷⁹

Ranjenici su celi dan proveli na mazgama sili na konjima. Lekari su bez prestanka radili. Bilo je mnogo novih ranjenika. Između ostalih, teško su ranjeni Jože Lepin Ris, zameniik komandanta Tomšičeve brigade, koji je drsko provocirao Nemce, i komandir čete Mirko Beslač. Toga dana nije moglo biti ni reci o nekakvoj redovnoj ishrani. U tim borbama poginula su dva, a teže je ranjeno pet boraca 14. divizije. »Ništa nismo zaplemli, ali ni izgubili«, kaže se u izveštaju 14. divizije od 5. marta 1944. godine.²⁸⁰

Četrnaesta divizija je celog dana odbijala nemačke napade sa juga i istoka. Srećom, Nemci toga dana nisu uspeli da prikupe dovoljno snaga, s obzirom na to da je borbena grupa Maunz celog dana pročešljavala i čistila Komjišku goru, dok su druge jedinice žurile na nove položaje blokade.

Kako je Treeckov štab opravdavao svoju preneraženost, kada je izjutra shvatio da je 14. divizija probila blokadu i otišla prema Lindeku? U Treečkovom izveštaju kaže se da je divizija stigla u zonu proboja neopaženo, s obzirom na to da je dolina na tom mestu nepregledna. »Snage koje su vršile blokadu bile su iznenađene i nisu mogle zadržati silu koja je krenula u proboj«. Zatim je angažovan vod koji je stajao na raspolaganju u Framkolovu, dok je jurišni top obasuo vatrom partizane koji su se već nala-

278 Povodom dvogodišnjice velikih borbi koje je 14. divizija vodila po Štajerskoj, o borbama na Lindeku Matevž Hace kaže: »Ovde su se tukli u prvim redovima svi, bez izuzetka — konjovoci, pripadnici kulturno-prosvetnih ekipa, verski referent Lampert i štabovci«. »Ljudska pravica« od 21. februara 1946. godine.

279 Hronika 14. divizije, Kalendar OF Slovenije za 1947. godinu.

280 Prema tom izveštaju, Nemci su imali »preko 50 mrtvih i oko 80 ranjenih«, što je zaista preterano. Zbornik VI-12-8.

ziili na drugoj strani ceste. Nemci su u vreme proboja imali dva ranjena, a zarobili su dva partizana.²⁸¹

Petnaestog februara, posle višečasovnog zakašnjenja (vozila su se na putu zaglavila u snegu), u Vitanje je pešice stigao esikadron 2. izviđačkog rezervnog odreda iz Slovenjgradeca. Bio je upućen cestom prema Vojniku s namerom da u blizini mlinova (3 km južno od Vitanja) prepreci put 14. diviziji ukoliko bi bilo odlučeno da se divizija danju povuče prema zapadu. Bliže ddivizijd uputili su tajne osmatračke patrole,²⁸² koje su pratile njeno kretanje i o tome izveštavale pretpostavljene.

Zaključci

Zbog neiskorišćene prilike za proboj na Pohorje, divizija je izgubila tri diana, pošto je sledeoi proboj organizovala tek 18. februara izjutra. Taj neuspeh je negativno uticao na borce, koji su do tada sa poštovanja vrednim požrtvovanjem podnosili sve napore.

S druge strane, neočekivan i slučajni manevar na Lindek uslovio je veliko i naporno prestrojavanje nemačkih jedinica.

Na Konjiškoj gori Nemcima je uspeo prvo opkoljavanje. Istina, nije bilo nešto naročito dobro pripremljeno, ali se pokazalo da su u trci za vremenom uspeli sustići partizane. U toj akciji, sreća je bila naklonjena Nemcima. Pošto je divizija zalutala, nije izvršen proboj prema severu. Inicijativa je sve čvršće bila u nemačkim rukama i to je bilo sve što je išlo u prilog nemačkoj akciji, pošto nakon proboja partizana nisu raspolagali dovoljnim brojem jedinica da bi 14. diviaiju mogli zbaciti sa Lindeka. Skoro sve jedinice nalazile su se u inače dugoj liniji blokade, dok se grupa Maunz vrtila po praznoj Konjiškoj gori.

Prvo nemačko opkoljavanje nije uspeo. Razlozi neuspeha su očigledni: nije bilo dovoljno jedinica, a linija opkoljavanja i blokade bila je preduga. Ponestajalo je vremena.

281 Zbornik VI-11-141.

282 Osmatračke grupe su imale 9 do 15 ljudi; to su većinom bili žandari i članovi vermanšafta, inače dobri poznavaoi terena.

Većina jedinica je tek naveče ili tokom noći pristigla na liniju blokade. Kako je onda moguće da jedinice u takvim okolnostima organizuju odbrambene položaje, koje ni starije u noćnim uslovima nisu mogle dobro sagledati? Kako da se vojnici ukopaju i kako povezati susedne jedinice po dubokom sinegu, po mraku i mrazu? Zbog svega toga, pripreme položaja u blokadi bile su slabo obavljene.

4. DRUGI PROBOJ

(15. i 16. februara 1944. godine)

Nemci su bili veoma iznenađeni kada se 14. divizija tako jednostavno izvukla iz čvrstog zagrljaja na Konjiškoj gori. Ali čim su saznali da se nalazi na Lindeku, ranije razočarenje pretvorilo se u veliku radost — konačno, partizanska divizija se zaustavila u rejonu koji je bio idealan za opkoljavanje. Svuda unaokolo opasuje ga cesta Nova Crkva — Socka — Vitanje — Stranica — Frankolovo — Vojnik (skica 11). Pošto južni pravac nikada nije bio posebno obezbeđivan, jer se nije verovalo da bi se 14. divizija usudila da se spusti u opasnu Savinjsku dolinu u blizini Celja, liniju blokade je trebalo organizovati samo kod Nove Crkve, preko Vitanja i Stranice do Frankolova. To rastojanje iznosi oko 20 kilometara i u odnosu na liniju opkoljavanja od prethodnog dana dva puta je kraća, zbog čega je gustina zaposednutosti postala mnogo veća, tj. 117 ljudi na jedan kilometar. Ali pošto su pukovniku Treecku za tu akciju stavljeni na raspolaganje i vodovi SS sanitetske čete Wiking (oko 100 ljudi), koji su se nalazili u Dobrni i Vojniku, pukovnik je i njih rasporedio u blokadu. Tako se gustina zaposednutosti povećala prosečno na 122 čoveka na svaki kilometar blokade. Zinači, Nemci su na svaki drugi kilometar mogli postaviti grupu jačine 244 čoveka, koja bi bila u stanju da se odupire partizanima sve dok na mesto proboja ne bi pristigle rezervne jedinice, tenkovi i jurišni topovi.

Naročito dobro obezbeđenje Nemci su organizovali na severu, na mogućem prelazu za Pohorje. Tu su se jedinice ukopale i utvrdile, koliko lim je to vreme dozvoljavalo.

Na zapadu, između Socka i Vitamja, odbrambena lindnja je bila gušće zaposednuta, dok je južno od Socke bila najslabija. Istočni pravac, prolaz za Konjčšku goru, bio je solidno obezbeđen.

Sledećeg dana, 16. februara 1944. godine, Nemci su nameravali da sa severoistoka (iz pravca sela Stranica) i istoka izvrše opšti napad na partizane. Dobro su znali da je partizanska divizija »ozbiljno naćeta i premorena«.²³³

»Prvi put od kako jurimo za banditskom divizijom« — kaže se u Treekovom izveštaju — »situacija je toga dana u večernjim časovima bila za nas najpovoljnija. Mogući d verovatni pravci proboja ćelom dužinom obruća bili su poznati, a jedinice, koje su u međuvremenu stekle potrebna iskustva, bile su svuda na odgovarajući način raspoređene za odbranu. Na istaknutim punktovima bile su organiizovane rezerve i držane u stalnoj pripravnosti«.²⁸⁴

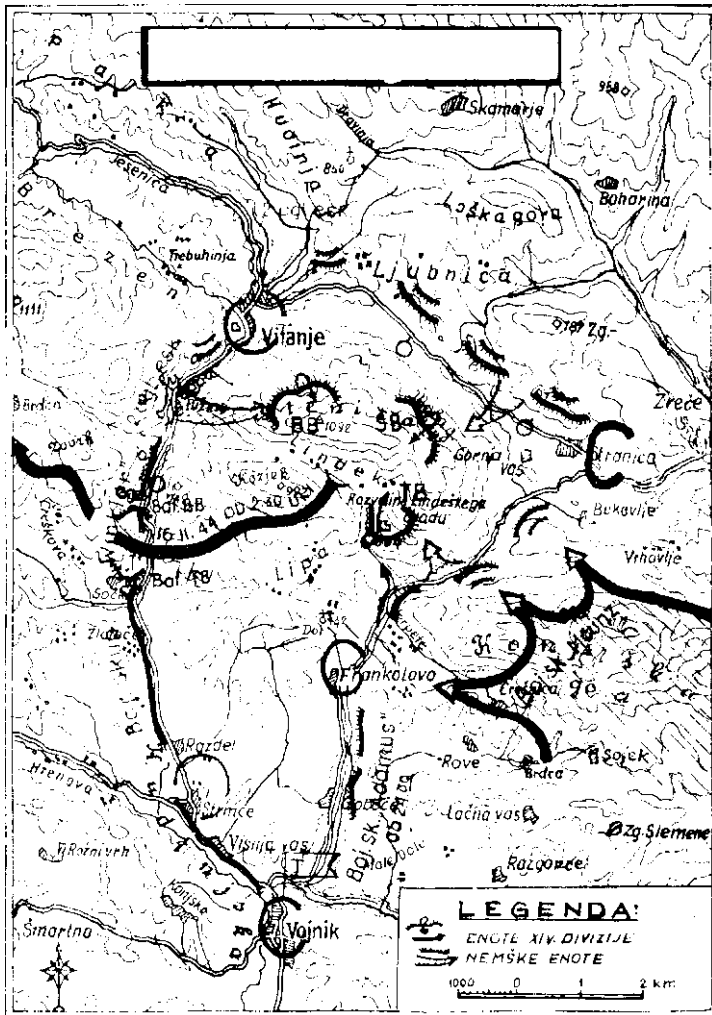
Treekov štab je bio svestan toga da Nemci na sektoru Lindeka moraju dobiti moćnu bitku. Proboj partizana po svaku cenu treba sprećiti. Kada 14. divizija bude prisiljena da se vrati na Lindek, napašće je udarna grupa kapeitana Maunza. Treba zauzeti fctou Stenica, Kozjak i ruševine Lindeške gradine, a partizane saterati u ldmdeškii kotao.

Prilikom prebacivanja jedinica na nove sektore, Nemci su ponovo bili u velikom zakašnjenu. Bobene grupe PaUua-Gall, Winkler ii Adamus nalazile su se daleko na istoku. Ukoliko žele da ih blagovremeno rasporede na liniji blokade, morali bi ih prebaciti kamionima. Međutim, kamiona nije bilo dovoljno, putevi su bili toliko zaleđeni da su transporti zaglavljivalii u tesnaciima. Ipak, najkritičnije je bilo pomanjkanje benzina. Bobena grupa majora Winklera 15. februara popodne prikupila se u Zbelovu. Iz njenog sastava izvućena je ćeta planinskih lovaca.²⁸⁵ Tako je Winkler raspolagao samo 4. ćetom 922. bataljoma poljskih strelaca i grupom vermanšafta iz Brežica. Ta bobena grupa trebalo je da zatvara cestu od Vitanja prema jugu do

283 Tree okov izveštaj. Zbornik VI-11-141.

284 Isto.

285 Iz nepoznatih razloga, tu ćetu je vozom trebalo uputiti u Velikovec, ali je Treecku uspelo da je zadrži i ukljući u grupu Maunz.

Skica 11 — Borbe na Lindeku i proboj 14. divizije kod Socke, 15. i 16. 02.1944. godine

Nove Crkve. Taj sektor je bio dug oko devet kilometara. Jedinice Wimklerove borbene grupe bile su preslabe da bi ga uspešno zatvarale. Zato su angažovali i akoiomu bateriju 438. divizije posebne nametne, SS sanitetsku četvu Viking i jedan od izviđačkih eskadrona.²⁸⁰ Wimkler je na svom odseku ostvario gustimi od 48 ljudi na jedan kilometar, što je bilo premialo u upoređenju sa opštim mogućnostima. Uzrok takve majinkavosti bila je, pre svega, težnja da se što bolje osigura prolaz za Pohorje, na sektoru Vitanje—Stranica, te činjenica da Nemci nisu uspeali da blagovremeno prebace sve jedinice na nove položaje. Sneg i mraz zamorili su mnoge jedinice toliko da su za neko vreme bile neupotrebljive. Ostavljali su ih po većim mestima da se odmire ili su ih raspoređivali u rezervu na manje važnim pravcima.

Žestoki tempo 14. divizije stvarao je Nemcima velike teškoće. Neispavani, premoreni, bolesni i promrzli bili su prinuđeni da svakoga dana, na brzinu, premeštaju svoje jedinice sa sektora na sektor.

Naveli smo poteškoće na koje je nailazila borbena grupa Winkler, pošto su nam bili dostupni dokumenti o njenom kretanju i angažovanju. Osdim toga, ta grupa je bila u blokadi upravo na onom sektoru, koji će tokom noći pasti pod udar 14. divizije.

Petnaestog februara, oko 11.25 časova, borbena grupa Adamus u punom sastavu prikupila se u Ponikvi. Imala je pet oficira, te 244 podoficira i vojnika. Međutim, grupa se dugo nije mogla prebaciti na nove položaje. Oko podne na raspolaganju isu imali četiri kamiona, alii bez dovoljno benzina. Treeckov štab je na to uputio 200 litara benzina²⁸⁷ i još šest kamiona. U 15.55 časova, po Adamusovu borbenu grupu stiglo je šest kamiona sa obećanim gorivom, ali je pet kamiona zaglavilo u tesnacu. Bobrena grupa je oko 17.00 časova prošla kroz Seintjur, Celje i Vojnik, i tek oko ponoći uspostavila liniju opkoljavanja u rejonu Frankolovo.²⁸⁸

286 Komandant toga eskadrona bio je poručnik Poroda.

288 Zabilješke radio-izveštaja štaba 18. puka poljskih strelaca, Zbornik VI-11-127.

288 Odlomak iz ratnog dnevnika 18. puka poljskih strelaca, Zbornik VI-11-147.

I izveštajd te borbene grupe govore o nemačkim pro-
pustima pri opkoljavanju 14. divizije.

U vreme kada su na Lindeku vođene žestoke borbe, borbena grupa Maunz je čistila teren oko Konjiške gore. Nije nam poznato šta je navodilo Treeckov štab da takvu jedinicu, elitnu i najkoimpaktniju, uporno angažuje i koristi u tako maloj i beznačajnoj akciji. Imajući u vidu poznate činjenice, o tome se može izreći sledeći sud: borbena grupa Maunz je tokom 14. februara na Konjiškoj gori bila upletena u borbe sa 14. divizijom. Pošto su Nemci očekivali i nadali se da se divizija neće probiti iz obruča, Maunza su preko noći ostavili tamo gde se zatekao. Naveče je izgubio kontakt sa partizanima, pa se pripremao da sledećeg dana, 15. februara, započne novu akciju, u skladu sa Treeckovom zapovešću. Toga dana izjutra, Maunz je krenuo u napad. Nije znao da se partizanska divizija već nalazi na Lindeku. Rasporedio je jedinice, odredio im zadatke i borbena mašina je u raniim jutarnjim satini počela dejstvovati. Međutim, kada je Treeck saznao za proboj 14. divizije (dzveštajii o tome do njega su stizali sa zakašnjenjem), nije mu preostalo ništa drugo nego da pusti Maunza da nastavi započeti posao, dok saim ine sačini novi plan. Zbog tōiga je borbena grupa kapetana Maunza ceo dan njuškala za zaostalim i ranjenim partizanima i osmatrala bojište, što znači da je bila neekonomično korišćena.

Pukovnik Treeck je 15. februara do ponoći u borbennim redovima imao nešto manje od 2 800 ljudi.

Dok su brigade odbijale manje nemačke napade i dok je vođena odlučujuća bitka za ruševine Lindeške gradine, Komanda 14. divizije je požurila sa pripremanama za akciju u toku noći 15/16 februara. Prvo su na sve striaine upućene izviđačke patrole sa ciljem da se utvrdi neprijateljjev raspored, njegove slabe i dobro branjene tačke. Samo na osnovu pouzdanih i sigurnih saznanja bilo bi moguće odlučiti se na koji način izvršiti teški zadatak koji se neodložno nametao — proboj na Pohorje. Divizija se zaista našla u vrlo teškog situaciji. U toku noći živa je pala na — 20°C, a pošto nisu imali specijalno zimsko mazivo za automatsko naoružanje, ono je redovno otkazivalo. Najgore je bilo to što je diviziji počelo nedostajati municije. Po jedinicama

su već počeli o tome brinuti, pa je porastao značaj bombe. Ranjenika je bilo sve više i više. Već su morali nositi četrdeset teško ranjenih boraca; lakih ranjenika je bilo oko 50.²⁸⁹ Mnogi su posustali, pa je i njih trebalo nositi. Mnogo tovarnih grla je uginulo ili je bilo ranjeno. Nekoliko konja i mazgi zaglavilo se u dubokim nanosima na padinama Steniце. Nisu ih mogli spasiti zbog neprijateljeve žestoke mitraljeske vatre. Odeća i obuća bila je dobrano pohabana. Sve to uticalo je na moral boraca, ikoji su bili razočarani ineuspehom proboja na Pohorje. Istina, divizija je još uvek bila diisoiplinovana i kompaktna celina, ali su njene borbene mogućnosti splasnule.

U takvoj situaciji Komanda divizije je morala potražiti odlučujuća rešenja. Više se nije mislilo na to treba li divizija da se podeli. Naprotiv, samo kao kompaktna celina mogla je da razbija neprijateljeve obruče, da odbija dosadne nemačke progonitelje i da spassava ranjenike, jer ih još nisu mogli ostavljati ma terenu, koji je, istina, bio naklonjen partizanima, ali još uvek nepouzdan. Okolnosti su naterale borce 14. divizije da još više zbiju svoje redove, a spas je bio u proboju na Pohorje.

Vraćajući se sa borbenih i izviđačkih zadataka, patrole su donosile nimalo vesele vesti: celo podnožje Lindeka je opkoljeno, a Nemci još dovoze nove jedinice. »Prema obaveštenjima koja smo primili«, kaže se u izveštaju štaba 14. divizije od 5. marta 1944. godine, »na tom sektoru (linija blokade Vojnik—Vitamje—Stranice—Vojnik, op. aut.) »neprijatelj je koncentrisao preko 10 000 ljudi na putevima, kojima su patrolirali tenkovi, blindirani automobili, kamioni i jake patrole.«²⁹⁰ Takva obaveštenja su mnogo štetila štabu divizije pri procenaima situacije. Izviđačke patrole su ispravno izveštavale da je najgušće zaposednuta severna linija od Vitanja do sela Stranica.

Nemci su imali jake rezerve u Vitanju, Novoj Crkvi i Stranici. Komanda divizije je procenila da je odlazak na Pohorje nemoguć, pošto je neprijatelj na tom pravcu najbolje utvrđen i pošto tamo ima jake rezerve, tenkove, arti-

²⁸⁹ Klanjšekov članak »Putevima slavne 14. divizije«, list »Delavska enotnost« od 1. februara 1952. godine.

²⁹⁰ Zbornik VI-12-8.

ljeriju li minobacače. Prema severu mogli bi se probiti jedino preko čistine koju neprijatelj uspešno može tući vatrom svog naoružanja. Više od 40 teško ranjenih i bolesnih, te jake neprijateljske snage, prinudile su diviziju da krene prema zapadu — na Paški Kozjak, odakle bi kasnije pokušala da se probije na Pohorje.

Tako je divizija, u pokušajima da pređe na Pohorje, već drugi put odgodila odlučujuću bitku. Tačno je da su Nemci na severnoj strani Lindeka rasporedili najjače jedinice, mada sve nisu imale teško naoružanje. Na sektoru između sela Viitanje i Stranica mogli su imati najviše 1 480 ljudi, vod tenkova, jedan jurišni samohodni top i vod teških minobacača, što verovatno ne bi bilo dovoljno da spreči proboj 14. divizije, koja bi na frontu širokom oko dva kilometra imala više od 800 boraca. Prednost lindeškog sektora bila je još i u tome što je diviziju od mesta proboja (najpodesnije kod sela Tišč) delilo svega oko četiri kilometra. To bi omogućilo da 14. divizija otpočne proboj već oko deset časova naveče. Imala bi dovoljno vremena da organizuje odbranu; i da zaštititi bokove. Međutim, u slučaju neuspeha, širi rejon Lindeka bio bi krajnje nepodesan za odbranu.

Četrnaesta divizija je za proboj na Paški Kozjak izabrala odsek kod sela Trnovije, blizu Socka (na putu Viitanje—Vojnik, op. prev.). Taj deo je bio najpovoljniji zbog toga što je teren bio nepovoljan za upotrebu tenkova i jurišnih topova. Uska klisura se mogla prilično lako obezbediti sa obe strane, naročito sa severa, i to tako dugo koliko bi glavnini sa ranjenicima bilo dovoljno' da prođe kroz stvorenu brešu.

Teren na Paškom Kozjaku bio je neuporedivo povoljniji za organizovanje odbrane nego onaj na Lindeku. Na Kozjaku je postojao širok prostor za izvođenje manevra, osim toga, odatle se moglo lakše preći na Pohorje. Obruč koji bi Nemci časkom napravili, zbog izdužene linije blokade bio bi vrlo slab. Ukoliko bi diviziji uspeo proboj kod Trnovlja, Nemcima bi opet bilo potrebno oko 24 časa za pripremu novog opkoljavanja. A za to vreme borci 14. divizije bi se donekle odmorili, najeli i pripremili za proboj kod Donjeg Doliča. Takav je bio plan divizije.

Pre polaska sa Lindeka 14. divizija je zakopala 45-milimetarskii top i nekoliko teških mitraljeza. Ubijeno je osam mazgi kaje su nosile teško naoružanje. Za pomamuto naoružanje više nije bilo dovoljno posada, pošto su mnogi poginuli lili su ranjeni. Oko 30 ranjenih i iznemoglih mazgi ostavljeno je kod seljaka.-"

Tako se divizija donekle rasteretila. Toga dana su imali i poslednju radio-vezu sa Glavnim štabom, jer je radio-stamicu oštetila topovska granata.

Za proboj je određena Bračičeva brigada. Njen zadatak je bio i obezbeđenje severnog pravca, od Vitanja. U rezervi je ostavljen bataljon Tomšičeve brigade. Predveče, divizija se prikupila u Lindeku, odmorila se i u toku noći krenula prema Trnovlju. Marš je bio spor i zamoran. Sneg je bio dubok oko 70 cm, snežmi nanosi posvuda, a temperatura toliko niska da su puškomiitraljezi otkazivali. Serce-rova brigada je nosila ranjenike.

U dolini reke Hudinje, borci iz Bračičeve brigade, zajedno sa delovima Tomšičeve brigade, još pre svaniuća. naletdli su na nemačke zasede. Ali, 14. divizija je svom snagom jurnula na najslabiji sektor neprijateljskog obruča, koji je branila SS sanitetska četa Wiking, iz sastava borbene grupe Winkler. To je toj četi bila prva borba sa 14. divizijom, pa je pod silovitim jurišima Bračičeve i Tomšičeve brigade počela popuštati.²⁹² Mestimičino, Nemci su pružali žestolk odpor.²⁹³ »U nekom mlinu borba se toliko razbuktala da je jedan borac iz trinaeste brigade rukom zgrabio švap-

291 Klanjšekov članak »Putevima slavne 14. divizije«, list »Delavska enotnost« od 1. februara 1952.

292 Matevž Hace izveštava da su sa svake čuke morali »pometati Švabe. Mitraljezi nisu funkcionisali, zamrzli su se. Dejstvovala su samo bombe i urlici kojima smo unosili strah u švapske kosti«. Povodom dvogodišnjice velikih borbi 14. divizije u Štajerskoj (Ljudska pravica« od 21. februara 1946).

293 Franc Sterle kaže da je za taj proboj bila određena Bračičeva brigada, dok su drugi i treći bataljon Tomšičeve brigade upućeni u zasedu. Razbuktala se žestoka borba, ali su partizani brzo razbili Nemce. Ubijeno je više od 80, a uništen je i jedan tenk. Kada su se našli s druge strane ceste i nakon što su se popeli na prvi breg, već se bilo razdanilo. Nekakva zbrka je nastala kod zaštitnice, pošto su se jedinice donekle izmešale sa Nemcima. (»Među proleterima«).

ski mitraljez koji je virio kroz okno. Zaplenjena je municija sa okvirima. U tom proboju su poginula samo dva borca iz trinaeste brigade».²⁹⁴

Brigadni lekar dr Ivan Kopač Pauček ovako opisuje prelaz kolone sa ranjenicima preko reke Hudinje:

»Od raketa svih boja bilo je vidljivo kao u sred dana. Detonacije granata, mina, ručnih bombi, štekatanje mitraljeza i puščani pucnji mešali su se sa urnebesnim vriskom naših boraca, koji su kao pobesnele ranjene z-veni lutnju! i strminom prema Hudiinji. Naši borci su tako brzo prodirali prema cesti u tesnacu, da su se jednostavno izmešali sa Nemcima. Neprijatelja je to toliko zbunilo da se prosto razbežao kao kokoši. . . Kolona naših nosača sa ranjenicima nije mnogo zaostajala za borcima. Drug dr Benigar je sa puškom u ruci stajao pokraj ceste i pokazivao put kojim se sa ranjenicima treba prebacivati preko reke na drugu obalu. Dr Kolar i dr Žiga su previjjali nove ranjenike i brinuli o njihovom što bržem odnošenju preko klisure. Dr Pire i ja smo isti posao obavljali na drugoj strani ceste. . . Ako bi se osvrnuo na kolonu, činilo bi se kao da je cela divizija zaposlena samo na prenošenju ranjenika».²⁹⁵

Za proboj kod sela Trnovlje (u neposrednoj blizini grada Soctoa) i za prolaz kroz stvorenu brešu, diviziji je bilo potrebno dobra dva časa. Prelaz se odvijao jarkom, kojim je vodila samo jedna staza. Inžinjerijski vodovi su obezbedili brešu sa obe strane tako što su minirali cestu, dok su borci sa protivtenkovskim puškama zauzeli povoljne položaje sa kojih su mogli otvoriti vastu na neprijateljske tenkove. Brigadna previjališta isu raspoređena po koloni, a jedno previjalište je bilo organizovano i u neposrednoj blizini mesta gde su vođene borbe. Komandna mesta brigada i divizije uglavnom su se nalazila u blizini mesta određenog za proboj. Nakon proboja, Nemci su napali iz pravca Vitanja i Prankolova i tom prilikom izgubili jedan tenk (maleteo na minu) i imali nekoliko mrtvih i ranjenih.

294 Hronika 14. divizije (Kalndar OF Slovenije za 1947. godinu).

295 Dr Ivan Kopač Pauček: »U februarskoj ofanzivi 1944. godine u Štajerskoj« (»Priroda, čovek i zdravlje«, za 1950. godinu).

Posle proboja, Komanda divizije je na Zavrhu kod Romšaka sazvala sastanak rukovodstava svih brigada; na sastanku je bio određen raspored brigada na položajima.

Šesnaestog februara, oko deset časova pre podne, 14. divizija je ostvarila ciljeve određene za taj den. Sercerova brigada se zaustavila u selima Brdče i Brdca (jugozapadno Od Vitanja, op. prev.), Tomšičeva je zaposeia zaseok Kujence, a Bračićeva brigada i komanda divizije smestili su se u Svetu Joštu (skica 12) i kod seljaka Klinca. Put prema Svetom Joštu bio je prilično dug, a zbog smetova i vrlo naporan. Bio je to zaista veliki napor za borce, a naročito za tovarna grla. Osam grla je uginulo.²⁹⁶ U Bračićevoj brigadi su uginuli skoro svi tovarni konji, a mazge malaksale i zaglavile se u snegu.²⁹⁷ Borci su u sela stigli potpuno iscrpljeni. Smestili su se u tople kuće, očistili oružje, donekle se sami sredili i zatim legli da se odmore.

Zaključci

I ovoga puta 14. divizija je provereniim taktičkim zahvatom ostvarila uspeh. Preko dana se energično branila na Lindeku, a naveče je probila neprijateljeve blokade. Ustrajnost i hrabrost boraca sve više su postajali odlučujući faktor. Međutim, divizija ne bi mogla dugo izdržati takav tempo. Postajala je sve sporija, a njene borbene mogućnosti su iz dana u dan splašnjavale.

Diviziju je od Pohorja opet delila samo jedna duboka uvala, koja je pružala znatno povoljnije mogućnosti za proboj.

Nemci nisu ostvarili uspeh ni na, inače idealnom, odseku Lindeka. Diviziju su, istina, uhvatili u klopku, ali im je njen uspešan tempo kretanja odmah kvario sve planove

²⁹⁶ Klanjšekov izveštaj, Vojnoistorijski glasnik br. 1 od 1953. godine.

²⁹⁷ Klanjšekov članak »Putevima slavne 14. divizije«, »Delavska enotnost« od 1. februara 1952, godine.

5. LUDO ROBOVANJE STAROJ TAKTICI

(16. i 17. februara 1944. godine)

Proboj 14. divizije kod Trnovlja bio je jedan od najljućih udaraca koje su doživeli Nemci. »Uspeh, koji nam je toga dana bio na dohvat ruke — uništenje cele banditske divizije — nije ostvaren«. Ta rečenica iz Treeckovog izveštaja izražava svo očajanje nemačkog štaba. Već devet dana uzaludno su postavljali stupicu oko partizanske divizije. Uvek bi se izvukla kroz stvorenu brešu ili je s lakom u naletu probijala liniju blokade. Iako premorena i iscrpljena, 14. divizija je i posle toga ostajala snažna, kompaktna jedinica. U probouju je nisu mogle zaustaviti nikakve snage, ni tenkovi, ni topovi. A gorski lovci iz Maunzove borbene grupe nisu je mogli ni opkoliti, niti zarobiti. Uvek su nailazili na žestok otpor i žilavu odbranu, o koju su lomili zube. Bilo je očigledno da se takvom taktikom ne može ostvariti neki naročiti uspeh. Desetog dana borbi, 14. divizija je već prodrla u središte Štajerske, a glas o njenoj junačkoj odbrani se širio na sve strane. Njen političko-propagandni uspeh više nije bilo moguće ničim ustaviti.

U čemu su se sastojali nedostaci koji su sprečavali nemački uspeh? Bilo je očigledno da su linije blokade, i pored nedostatka jedinica, preslabe i da Maunzova elitna borbena grupa, zbog teškog i snegom zavejanog terena, te oštrog mraza nije mogla ugroziti 14. diviziju, koja se pokazala kao čvrsta, izdržljiva, spretna i moralno jaka partizanska jedinica. Deoba nemačkih snaga na linije blokade i na zvaničnu poternu grupu, očigledno nije bila u skladu sa stvarnom situacijom. Moglo se očekivati da će Nemci menjati taktiku i pokušati nešto drugo. Postojala je mogućnost da se organizuje solidnija i čvršća blokada i, po svaku čemu, spreoi proboj divizije. Naime, takvi probouji su uvek zahtevali ponovno pregrupisanje nemačkih jedinica. A pregrupisanje je zahtevalo mnogo vremena, pošto prevoznih sredstava još uvek nije bilo dovoljno, a sneg je nemilosrdno zatrpavao puteve. Tako se događalo da obruč nije bio blagovremeno zatvoren ili je blokada morala biti postavljena na brzu ruku, zbog čega uopšte nije bila pozdana.-

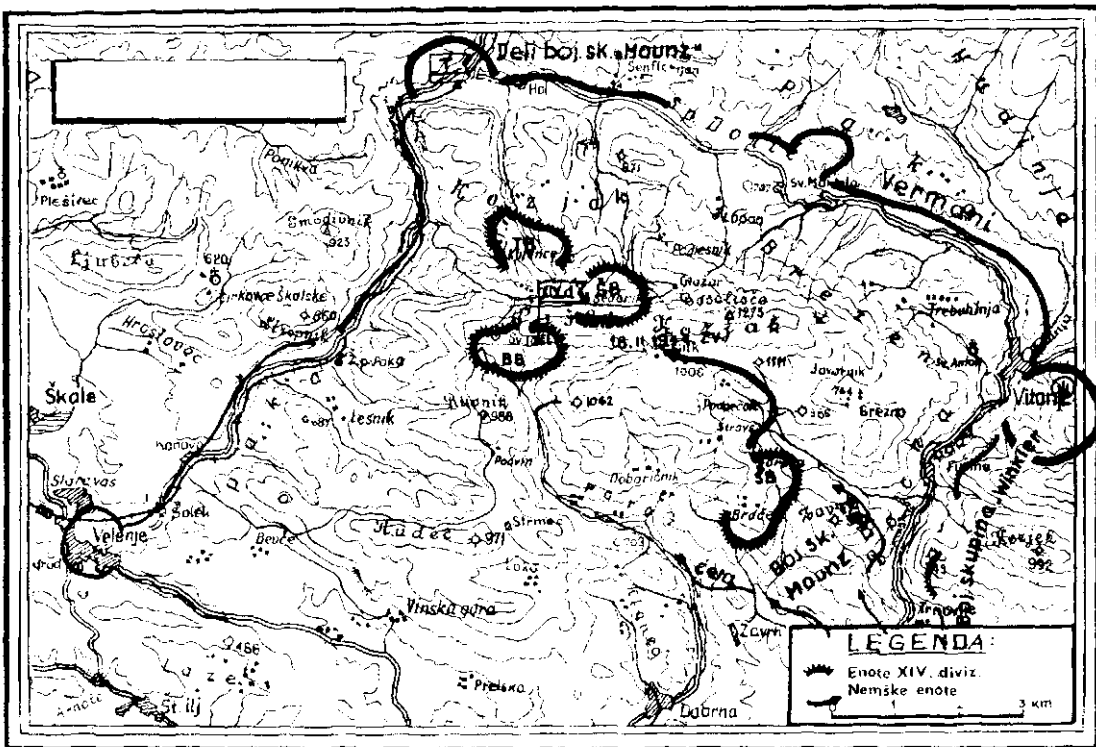
Kada su Nemci 16. februara izjutra ustanovili da se u blizini mesta Socka cela divizija probila prema severozapadu,²⁹⁸ sazvali su u Vojniku sastanak svih komandanata. Zaključeno je bilo da prvo treba srediti vlastite redove, u kojima je, zbog dotadašnjih improvizacija, vladao veliki nered. Tako su sve jedinice poljskih strelaca uključene u borbenu grupu Winkler,²⁹⁹ a vermanšaftske su, verovatno, objedinili. Nije poznato da li je na tom sastanku raspravljamo o novoj taktici, koju bi primenili protiv 14. divizije. Sastanak je, najverovatnije, imao više organizacijski značaj.

Treeck je 16. februara ipak načinio novi potez u borbi protiv partizanske divizije. Pod uticajem dva dosadašnja proboja 14. divizije, odlučio se da ojača blokadu delom borbene grupe kapetana Maunza, budući da je ta grupa, bez posebnog efekta, iscrpljivala svoje snage u traganju i gonjenju partizana i čišćenju terena. Zato je za praćenje i gonjenje partizanske divizije Maunzu ostavio samo dve čete; druge dve je preback> u Vadlek, čime je znatno ojačao svoju rezervu. Na liniji blokade, dugoj oko 32 km, imao je toga dana 2 450 ljudi ili 77 vojnika na jedain kilometar. U upoređenju sa ranijim opkoljavanjem lindiškog sektora, linija blokade bila je mnogo plića (122 prema 77), ali još uvek prilično čvrsta. Blokadu je organiizovao tako da su jedinice na liniji Nova Crkva—Vitanje ostale na svojim mestima,

298 »Banditskoj diviziji je 16. februara oko 2.30 časova, pored svega, uspelo da se u blizini mesta Socka probije kroz blokadu i pobjegne prema zapadu. X tom prilikom divizija se probila u zbijenim grupacijama (verovatno brigadama). Snage angažovane na mesta proboja — borbeni vodovi SS sanitetske čete, koji su te noći bili upućeni iz Dobrne i Vojnika radi ojačanja blokade — bile su neiskusne i očigledno su 'olako' shvatale svoj zadatak«. Treeckov izveštaj, Zbornik VI-11-141.

299 Borbena grupa majora Winklera sastojala se od delova 2. i 4. čete 922. bataljona poljskih strelaca, 18. lovačkog odreda, delova 1, 2. i 3. čete 649. bataljona, 2. čete 611. bataljona i školskog voda 649. bataljona. Sve jedinice su iz sastava jedinica poljskih strelaca. Odlomak iz ratnog dnevnika 18. puka poljskih strelaca, Zbornik VI-11-147.

Borbena grupa je imala tri čete: prvom je komandovao kapetan Kaupper, drugom poručnik Prenner, a trećom kapelan Kalmbach, (Izveštaj komandanta 922. bataljona poljskih strelaca, Zbornik VI-11-144).

Skica 12 — Četnaesta divizija na Paškom Kozjaku, na dan 16. 02. 1944. godine

dok su druge jedinice zaposele liniju Vitanje—Donji Dolič—
—Valdek—Velenje. Na jugu su ostala širom otvorena vrata
između Velenja i Nove Crkve. Naime, od Konjliške gore i
Lindeka do Paškog Kozjaka, Nemci nisu osigurali južni pravac,
pošto su sasvim realno cenili da divizija neće krenuti
prema jugu, iz prostog razloga što je Celje samo po sebi
predstavljalo nekakvu blokadu konjiškog i lindeškog sektora.
Ali, tu na Paškom Kozjaku, već su postojale nekakve mogućnosti
za proboj u Savinjsku dolinu, i dalje u Zasavje.

U Treeckovom izveštaju kaže se da je ceo prevoz jedinica
na nove položaje obavljen jednim jedinim kamionom, jer više
nisu ni imali. Dubok sneg i snežni nanosi mnogo su ometali
prevoz. Ali i pored svih nevolja i smetnji, jedinice su stigle
na svoja odredišta, tako da je blokada uspostavljena u
smiraj dana.

Obe Maunzove lovačke čete krenule su tragom 14. divizije.
Jedna je pošla prema Basališču (k. 1273), a druga zapadno
od nje — prema Svetom Joštu na Kozjaku. U blizini Brdca i
južno od Svetog Jošta čete su naišle na zaštitnicu Šercerove
brigade i na Bračičevu brigadu. Posle borbe, Šercerova
brigada se povukla prema severozapadu, dok je Bračičevoj
u pomoć pristigla Tomšičeva brigada. Maunzove čete su imale
zadatak da tragaju za protivnikom, da ga uznemiravaju i da
ga istovremeno potiskuju prema severu. Treeckov štab se
16. februara premestio u Valdek.

Kada su sledećeg dana, 17. februara ustanovili da se 14.
divizija povukla na Paški Kozjak i zaposela grebene na
liniji Sveti Još!—Bazališče (k. 1273), da se smestila po seoskim
domaćinstvima na Kozjaku, Nemci su nastojali da još temeljitije
organiizuju obruč oko nje i time joj onemogućće svaki veći
manevar. Otvoreni prostor prema jugu mnogo im je smetao,
iako je bilo jasno da se 14. divizija usmertila prema severu.
Bojali su se novog iznenađenja. Pošto su iz iskustva znali da
partizani obično napadaju tamo gde je obruč najplići ili na
sektoru koji uopšte nije branjen, a to je, u ovom slučaju,
južni pravac, razmišljali su kako da i njega obezbede.
Zajedno sa južnim pravcem, linija opkoljavani a bi imala
oko 47 km, što je bilo i previše za raspoložive snage.
Za ostvarenje te zamisli postojale su dve varijante:
ukoliko bi zatvorili i južni pravac, gustima raspo-

reda na liniji blokade, ostvarena sa 2 450 ljudi, iznosila bi svega 52 čoveka na jedan kilometar. A to ne bi dalo zadovoljavajuću čvrstinu. Ili, sa juga bi se u opkoljeni prostor mogle ubacivati pokretljive jedinice, koje bi unutar obruča izvršile napad na 14. diviziju, uvukle je u borbu ili je bar potisnule prema severu, gde je blokada najgušća. U tom slučaju otpalo bi zatvaranje južnog pravca. Pukovnik Treeck se 17. februara odlučio za drugu varijantu. Delove Maunzove borbene grupe, koje je već prebacio u rezervu, u Valdek, ponovo je ukrcao na kamione i uputio na sektor Dobrna—Sveti Jank. Tu su se nalazili njeni polazni položaji. Izdato je naređenje da se ponovo uključe u borbenu grupu Maunza i da u njenom sastavu prodiru prema severu do linije Basališće—Sveti Jošt na Kozjaku. Prvi put seizraziti je primenjuje praksa potiskivanja protivnika na liniju blokade, odnosno taktika koju su Nemci često primenjivali u borbi protiv partizana. Ali to može biti uspešno samo ako za dana uspeju potisnuti partizane na pripremljenu blokadu. U borbi sa 14. divizijom Nemci nikada nisu koristili tako jake grupe kojima bi zbacili partizane sa njihovih položaja i potisnuli ih potom u željenom pravcu. Divizija je odmah onemogućavala takve namere. Uvek je imala dovoljno snage da održi značajnije odbrambene tačke do noći, a zatim da odlučuje po vlastitoj želji.

Komandant nemačke operacijske grupacije, pukovnik Treeck, opredelio se za svoju staru taktiku: opkolio je diviziju, a u opkoljeni prostor je, kao i uvek, uputio udarnu borbenu grupu Maunz. A kapetan Maunz je na zavejanom Kozjaku 17. februara doživeo velike neuspehe. Istina, neke njegove čete su u putu natetele ina jedinice 14. divizije, ali je napredovanje bilo sporo i nesređeno. Partizani su energično i efikasno odbijali nemačke napade. »Brda je pokrila gusta magla«, kaže se u Treeckovom izveštaju, »pa su zbog toga svi napadi, u toku kojih su se banditi veoma dobro branili prelazeći i u protivnapade kada bi osetili da su nadmoćniji, ostali ograničeni samo na pojedinačne akcije«. Maunzove čete su gubile međusobnu vezu, a pošto su se teško kretale po dubokom snegu, u napad su upućivani samo manji delovi, najčešće vodovi jačine 25 do 30 ljudi. Zbog slabih obaveštajnih sredstava i zbog otkazivanja radio-sta-

naca, pred veče je kapetan Maunz sasvim izgubio kontakt sa svojim četama.

Kao što se vidi, pukovnik Treeck se grčevito pridržavao svoje stare, proverene, ali neuspešne taktike. Neuspehe je obično pripisivao slučajnim slabostima pojedinih jedinica u blokadi i nije nalazio pravog letoa za svoje nedostatke. Međutim, tokom poslednjih borbi sve više su se ispoljavale neke karakteristike od kojih se očekivalo da u borbi protiv partizanske divizije nemačkom oružju obezbede potpun uspeh. Naime, sve više su se uvažavali neplanirani i na prvi pogled manje značajni taktički zahvati. Prvi je bio »ne dati neprijatelju mira«, uznemiravati ga i po noći i po danu i ne dozvoliti mu da se odmori, naspava i najede. To je taktika iscrpljivanja. Bilo je jasno da snaga partizanske divizije ne slabi toliko od borbi na bojištu koliko od nedostatka odmora i hrane. Drugi taktički zahvat bio je potiskivanje neprijatelja na liniju blokade. Bila je to varijanta lovačkog gonjenja divljači, koju je trebalo dovršiti nia blokadi. Iz svega iznetog proističe da je nemački štab polako gubio nadu da će 14. diviziju negde stegnuti u obruč i uništiti. Nemci nikada nisu ostvarili takvu priliku.

Zbog premora i snežne oluje, 16. februara 14. divizija nije mogla preduzeti pokret prema severu u marnarli da se noću 16/17. februara probije na Pohorje. Nije bilo ni pravog odmora. Već 16. februara dve čete iz Maunzove borbene grupe počele su napadati Sercerovu brigadu, a zatim i Bračičevu. Sa severozapada, od Valdeka, a i sa drugih strana, počeo je pritisak manjih patrola ili vodova prema Tomšičevoj brigadi. Zadaitak tih patrola bio je tragati za partizanima i uznemiravati ih. Većinom su bile opremljene za zimsko ratovanje (jedinice planinskih lovaca i policijske jedinice imale su u svom sastavu skijaška odeljemja. Njeni pripadnici su nosili bele mantile). Ta neprijateljska odeljenja bila su zaista vrlo drska. Upadala su u partizansku pozadinu i u sela gde su u kuće, u kojima su spavali partizani, ubacivali bombe. Naročito su tragali za štabovima. Spretno su koristili maglu i mrak. Vrlo drsko su iskorišćavali sve mogućnosti da zamaraju partizanske jedinice, a među partizane unosili nesigurnost i demoralizaciju. Postigli su to da je divizija skoro trećinu svojih snaga držala na položajima u snegu. . , . ; . . -;»•••

Komanda divizije je nastojala da izbegne takvo iscrpljivanje, pa je predveče — kada je ponovo počeo padati sneg — svoje jedinice pomerila na greben Paškog Kozjaka, gde je bilo dovoljno seoskih domova za počinak. Inače, Tomšičeva i Bračičeva brigada kod Svetog Jošta i Kutjenaca, uglavnom su držale stare položaje, dok se Sercerova brigada povukla prema severozapadu, ka Sedaniku i Kričaju (skica 13).

Oele noći 16/17. februara padao je sneg. Mauinzova borbeno grupa je izgubila kontakt sa partizanskom divizijom. Nastala je zbrka zbog prekinutih veza između četa i komande grupe, tako da je svaka četa dejtvovala kako je znala i umela. Premoreni i promrzli, a i gladni, podoficirski kadeti su vrlo često upadali u seoske kuće da se sklone od nevremena, a u maglu su upućivali samo patrole. Sadejstva između četa nije bilo.

Sedamnaestog februara nemačka 'Operativna grupacija je limala oko 2 820 ljudi sposobnih za borbu, tako da je njena brojčana nadmoć u odnosu na 14. diviziju još uvek bila tri na jednoga.

U toku dana 16. februara i celu noć 16/17. februara besnela je snežna oluja, koja je veoma nepovoljno uticala na jedinice.

Zaključci

Snežna oluja, borbe i premorenost već su noću 16/17. februara sprečili diviziju da izvrši proboj na Pohorje. Zbog toga je akcija odložena za jedan dan. Time su Nemci na severnom delu blokade ponovo obezbedili vreme za utvrđivanje ti ojačavanje odbrane.

Lakoća kojom je divizija probijala blokade, izazvala je u nemačkom operativnom štabu nepoverenje i nepouzdanost u dosadašnju taktiku. Shvatili su da potpuno uništenje divizije unutar obruča nije moguće. Pokušali su ojačati blokadu na račun grupe za gonjenje, ali su se uskoro predomislili. Sve više su uznemiravali diviziju, zamarajući je napadima malim, ali za zimu dobro pripremljenim jedinicama. Pošto partizani nisu pokušali da se u toku noći 16/17. febru-

ara probiju prema Pohorju, Nemci su dobili u vremenu za solidnije utvrđivanje svoje blokade. Poboljšale su se mogućnosti za odbacivanje divizije nazad, na Paški Kozjak.

6. ODLUČUJUĆA BITKA

(17. i 18. februara 1944. godine)

Nakon dejstava od 17. februara, situacija na Paškom Kozjaku je bila nešto jasnija. Nemcima je bilo poznato da se partizanska divizija kreće prema severu i da jedva nalazi snage da se odupre na grebenu Kozjaka. »S obzirom ma situaciju koja je nastala 17. februara, moglo se sa sigurnošću očekivati«, kaže se u Tireckovom izveštaju, »da će banditska divizija tokom noći ili u zoru 18. februara pokušati da se probije prema severu ili zapadu. Komanda je izdala sva potrebna naređenja kako bi se sprečio takav njen prodor«.³⁰⁰

Treec je toga dana bio u velikoj prednosti. Jedinice ma liniji blokade bile su na svojim položajima još od 16. februara. Tako su imale dovoljno vremena za izviđanje terena i za solidno ukopavanje. Uspostavljena je solidna međusobna veza. Teško naoružanje je pribavilo sve elemente za ostvarenje precizne vatre, predviđajući i mesta verovatne pojave ciljeva. Među jedinicama je organizovano sadejstvo, a komandanti susednih jedinica su imali dovoljno vremena za dogovaranje. Severni i zapadni pravac bili su najvažniji. Tamo su Nemci uputili najviše jedinica. Jedinice su izgradile bunkere lakog poljskog tipa, najčešće od snega, kamenja i greda. Tamo gde su se na podesnim pozicijama nalazile kuće ili neka druga zdanja, utvrdili su ih, a prilaze obezbedili bodljikavom žicom. Utvrđeni su položaji četnih rezervi. Linija blokade nije predstavljala neprekidnu odbrambenu liniju, već su bile organizovane otporne tačke, koje su obično bile zapoisednute vodovima ili četama. Međuprostori su bili pokriveni vatrom automatskog naoružanja i minobacača, odnosno artiljerijom tamo gdje je ova postojala. Za osvetljavamje tokom noći bilo je pripremljeno mnogo raketa.

300 Zbornik, VI-11-141.

Južnii pravac je još uvek zadavao brige nemačkom štabu. Nije bilo verovatno da hi se divizija usudila krenuti u toma opasnom pravcu. Pa ipak, pukovnik Treeck je 17. februara na jug uputio relativno jaku Winklerovu grupu, koja je organizovala i zaposela liniju blokade na sektoru Velenje—Podviin—Prelska.³⁰¹ Tako je prema jugu ostao neobezbeđen samo još sektor između Prelska i Nove Crkve, ali je kroz taj otvor još u jutarnjim satima prema Paškom Kozjaku prošla Maunzova borbena grupa.

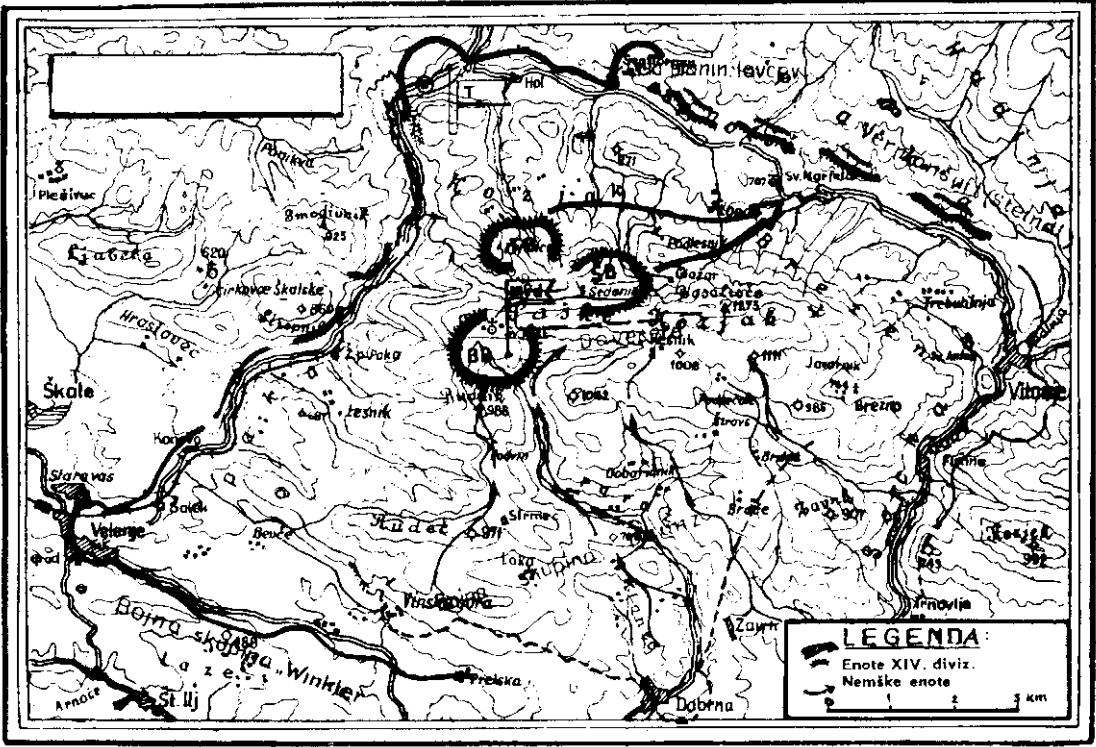
Tada je Treeckove planove donekle izmenio nezadovoljni Rösener. Po njegovom naređenju,³⁰² naveče, iz Maunzove borbene grupe izdvojena je četa planinskih lovaca i u toku noći 17/18. februara upućena u Šenflorjan, odnosno u rezervu Treeckovog štaba, s namerom da 18. februara bude prebačena u Korušku. Ta intervencija generala Rösenera i uplitanje u planirane operacije bila je odlučujuća ti bici za proboj 14. divizije na Pohorje. U zamenu za tu čet, Rösener je Treecku dodelio 6. čet 14. SS policijskog puka, koja je imala dva oficira i 140 podoficira i vojnika. Naveče je ta četa stigla u Valdek, -odakle je bez zadržavanja upućena kao ojačanje blokade na sektoru Huda luknja—Velenje. Dolaskom čete planinskih lovaca, severni pravac je dobio znatno pojačanje. To se može reći i za zapadni sektor, koji je dobio 6. čet 14. SS policijskog puka.

Kasno naveče, kada se 14. divizija već počela spuštati prema severu, Maunzova borbena grupa je zauzela glavni greben Paškog Kozjaka. Toga dana je pukovnik Treeck u borbenim redovima imao 2 850 ljudi, čime je mogao biti zadovoljan. Partizanska divizija je bila sabijena na malom prostoru između Maunza i severne blokade. Ceo rejon bio je još ii posebno opkoljen, a linija blokade dobro utvrđena.

Sedamnaestog februara štab 14. divizije, ceneći situaciju, zaključio je da se već jedanaest dana tuku sa Nemci-

301 Winklerova grupa je imala zadatak da spreči prolaz prema jugu. Izveštaj komandanta 922. bataljona poljskih strelaca, Zbornik VI-11-144.

302 »Na dan 17. februara naveče, po naređenju glavnog štaba za uništenje bandi iz Ljubljane, iz borbene grupe Maunz izvučena je četa planinskih lovaca i u toku noći upućena u Sveti Florijan, kao rezerva operativnog štaba«. Treeckov izveštaj, Zbornik VI-11-141.

Škica 13 — Borbe i pokreti 14. divizije na dan 17. 02. 1944. godine

ma li da je krajnje vreme da se odlučnim prodanom, bar za kratko vreme, otresu neprijatelja. Iz izveštaja štaba 14. divizije Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 5. marta 1944. zaključujemo šta je divizija mislila o svom položaju: »U borbama sa Nemcima i ono što smo pri prelasku granice pokupili od vermaina, zaplenili smo ukupno 50 kompletnih odela, što nije moglo zadovoljiti velike potrebe za odećom i obućom, koja je kod nas bila u vrlo lošem stanju. Od 10. februara skoro svaki dan je padao sneg, a sve vreme duvao je ii jak vetar. Sneg je napadao oko 60 cm. Sneg, vetar, mraz, te slaba i zbog neprekidnih borbi neredovna ishrana, velika iznurenost zbog neispavanosti, sve je to mnogo uticalo na moral ljudstva, što se narednih dana još i pojačavalo.«³⁰³ Disciplina je mnogo popustila. Bilo je teško isterati borce iz kuća kod kojih bi se zaustavili. Zbog ozeblina i inažuljenih nogu, te iznurenosti, mnogo' drugova je zaostalo za kolonom. Mnoge su Nemci pohvatali.³⁰⁴

Komanda 14. divizije je donela odluku da se proboj na Pohorje izvrši u toku noći 17/18. februara. Prema planu, posle proboja na Pohorju bi ostavili jednu brigadu, jednu bi uputili u pravcu Haloea, a jednu prema Kozjamskom.³⁰⁵

Komanda divizije je prvo odlučila da diviziju podeli tako da se brigade izdvojeno probijaju, u tri razina pravca. Svaka bi nosila ranjenike sa sobom. Sercerova brigada bi se probila na Pohorje kod Donjeg Doliča, Bračičeva bi kod Hude lufcnje prešla dolinu reka Pake i krenula prema zapadu — na Mozirsike planine, dok bi se Tomšičeva brigada probila između Velenja i Dobrne i uputila se prema Dobrovljama. Brigade su već bile preuzele svoje ranjenike i pripremle se za pokret. Plan proboja Sercerove brigade izgledao je ovako : 1. baMjon bi orgainizovao zasedu na Jaunškom

303 Franc Godler kaže da neki borci već četvrti ili peti dan nisu ništa jeli. »Zato i nije čudno da kraj puta ostane u sedećem položaju borac potpuno malaksao i da uzdišući kaže 'tu ću sačekati Nemce', što se stvarno i događalo. Nemci su takve obično streljali na licu mesta. Najiscrpljeniji borci su prvo sa sebe zbacivali torbice sa municijom i opremu, a zatim pušku, mašinku ili puškomitraljez. A kada više ni samoga sebe nije mogao nositi, sklupčao bi se u snegu«. F. Godler, »Uspomene«, Arhiv IZDG.

304 Zbornik VI-12-8.

305 Izveštaj Viktora Avbelja Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 7. marta 1944. godine, Arhiv CK KPS, 1944. I/b.

vrhu, (kota 871, op. prev.), naspram Senflorjana; štitio bi levi bok breše stvorene probojem. Drugi bataljon bi izvršio proboj kod mlinova u Donjem Dotiču, a treći bi štitio desni bok breše, kod Svete Marjete (skica 13). Četvrti bataljon bi preuzeo ranjenike. Tokom priprema, kod Sedanika, gde je bio štab Sercerove brigade, nakon pada mraka pojavila se uža komanda divizije, koja je opozvala svoju prvobitnu odluku i izdala naređenje da se cela divizija probije na Pohorje u rejonu Donjeg Doliča. Sercerova brigada je određena za izvršenje proboja, budući da je već obavila odgovarajuće pripreme. Rukovodstvo divizije, kako izgleda, nije ništa preduzelo da se Sercerova brigada ojača, s obzirom da se proboj vrši za diviziju kao celinu. Sercerova brigada je zadržala stari plan, prema kojem će proboj izvršiti samo jedan bataljon, što je bilo premalo da se napravi dovoljno široka i pouzdana breša za prolaz cele divizije.

U večernjim satima divizija se počela spuštati strminom od Sedanika. Napred je bila Sercerova brigada, a za njom su se rasporedile Tomšičeva i Bračičeva sa ranjenicima i pretovarenom komorom, koju je divizija još uvek vukla sa sobom.

Pokret se odvijao vrlo sporo, tako da je glavnina divizije tek oko pola noći stigla do naselja Podlesnik. U Lopanu i po drugim zaseoima razmestili su ranjenike po kućama; Sercerova je još ranije otišla napred u proboj.³⁰⁶

Rukovodstvo Sercerove brigade je još ranije, sa kote 954 iznad Sedanika, osmatralo nemačke utvrđene položaje kraj puta u Donjem Doliču, pa je zbog toga tačno odredilo pravce za bataljone. Polazni položaji za napad na nemačku blokadu bili su između zaseoka Lapan i Vrhunik.

306 Mimika Podjavoršek se ljubazno odazvala autoru, koji ju je u pratnji Toneta Vidmara Luke posetio u njenom domu, i ona je pričala da je njen otac Zorko Podjavoršek još 17. februara, oko deset časova naveče, otišao da pokaže partizanima gde bi se mogli najlakše probiti. Naime, Podjavoršekova kuća se nalazi sasvim blizu sektora koji su partizani izabrali za napad. Bila je divna mesečina. Kod Podjavoršekovih je bilo toliko boraca da niko nije mogao sedeti. Partizani su na štednjaku zagrevali puškomitraljeze. Podjavoršekova majka je neprekidno donosila jabuke i osušeno voće. Neki borci su bili toliko gladni da su žvakali sasušenu svinjsku kožu. Partizanke su nosile cipele preko ramena, jer su im noge bile uvijene u krpe.

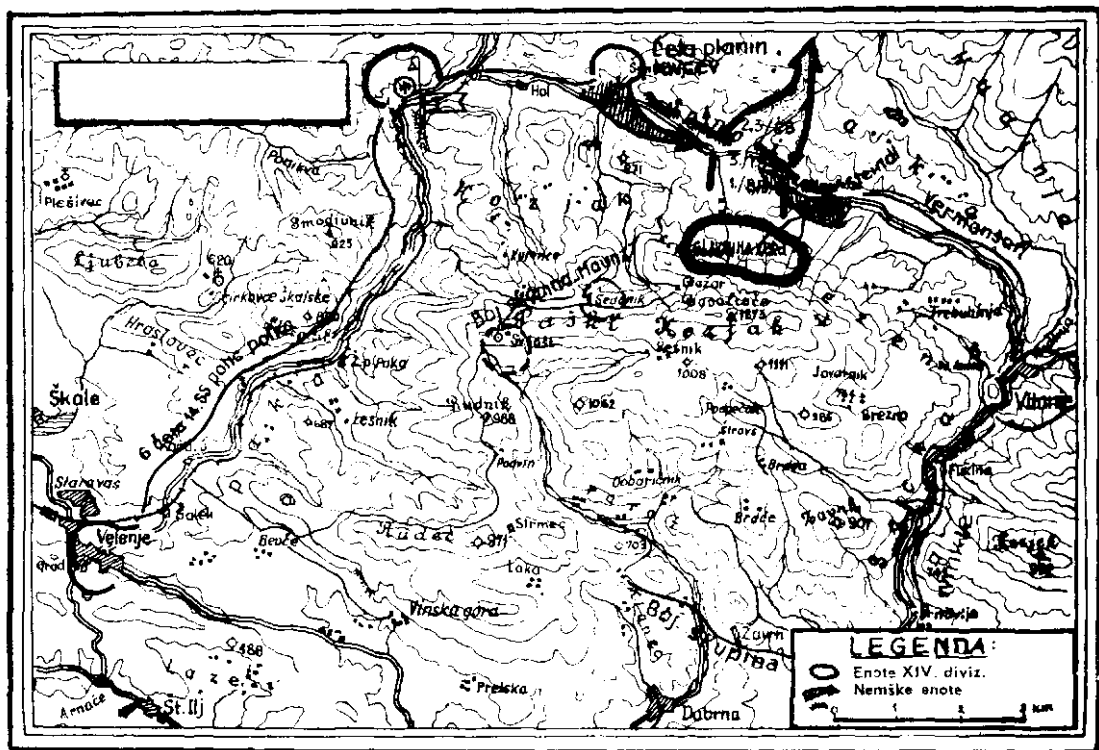
Tek što je Sercerova brigada počela napad, iskrsla je velika nevolja. Nadme, zbog žestokog mraza mehanizmi puškomitraljeza su se zamrzi; pa oružje nije djelovalo. Zbog toga su borci pokušavali da ih odmrznu potpaljivanjem malih vatara ili su upaljenom hartijom direktno zagrijavali zamrznute mehanizme. To je zahtevalo mnogo vremena, a među iznurene borce unosilo zabrinutost i neodlučnost, što se prenelo i ma komandni kadar.

Uvek smo se divili 14. diviziji zbog njenih odlučnih i silovitih napada i pokreta. Pa i u toj presudnoj noći trebalo je očekivati da će se istureni delovi najodlučnije i najenergичnije baciti na neprijatelja. Međutim, ovoga puta nije bilo tako. Sercerova brigada je predugo i oprezno opipavala teren prema neprijatelju i tako mu omogućila da se potpuno rasami i pristupi odbrani. Tu i tamo, neprijatelj je prelazio i u protivnapade. Bataljooi Sercerove brigade su sve do četiri časa izjutra pokušavali da pronađu slabu tačku u neprijateljjevoj odbrambenoj liniji, kroz koju bi se uklinili i time stvorili uslove za proboj. Borci su postajali nestrpljivi jer se bližila zora, a Nemci su sve žešće i opasnije sipali vatru iz teškog naoružanja.

Komanda divizije je toga dana, iz nerazumljivih razloga, bila neodlučna. Znala je da se za ledima, na Kozjaku, nalaze Nemci, da se bliži razdanjivanje i da će neprijatelj sa lakoćom ostvariti svoju vatrenu premoć. Divizija bi u grotlu, između dve vatre, bila jednostavno samlevena. Tek oko četiri časa izjutra rukovodstvo se odlučilo i u borbu uputilo još dva bataljona. Prvo su u borbu uveli prvi bataljan Bračičeve brigade, a zatim i treći bataljon Tomšičeve brigade. Oba su se gnjevno bacila ma Nemce, pošto je toga jutra svaki borac dobro znao šta bi se desilo ukoliko proboj ne bi uspeo.³⁰⁷

307 Jože Klanjšek Vasja, komandant 14. divizije, u izveštaju tu borbu opisuje nešto drukčije: »Za proboj su bila određena tri najbolja bataljona — dva iz Tomšičeve i jedan iz Bračičeve brigade. Dva bataljona Sercerove brigade bila su određena za proširenje uspeha i za zaštitu (obezbeđenje) prolaza ostalim jedinicama. Prvi nalet bataljona Nemci su odbili, dok je u drugom naletu neprijatelj bio razbijen i prisiljen da ostavi veću količinu municije u zaklonima. Ostavio je i 40 ranaca«. Vojnoistorijski glasnik br. 1 od 1953. godine.

Skica 14 — Delimični proboj 14. divizije kod Donjeg Doliča (Sp. Doliča) na dan 18. 02. 1944. godine

Bombaši iz Tomšičeve brigade prvo su proterali prednje osiguravajuće delove u rejonu Hrastifcovog domaćinstva, blizu Svete Marjete. To je bilo na desnom krilu strelačkog stroja partizanskih jedinica. U međuvremenu je i drugi bataljun Sercerove brigade krenuo na juriš i počeo izgoniti Nemce iz prvih zaklona. Između oba pomenuta bataljona, preko ceste su počeli prodirati prvi bataljon Bračičeve i treći bataljon Sercerove brigade. Tako je nastala sledeća situacija: na krajnjem desnom krilu jurišao je 3. bataljon Tomšičeve brigade, uz koji se nalazio i komandant te brigade Ivan Rovačić Efenka; levo od tog bataljona probijali su se 1. bataljon Bračičeve brigade i 3. bataljon Sercerove brigade; po levom krilu je prodirao 2. bataljon Sercerove brigade; zonu proboja je levo štitio 1. bataljon Sercerove brigade. Znači, za proboj je bilo upotrebljeno pet bataljona, što je uskoro dovelo i do uspeha. Težište proboja bilo je na desnom krilu kod 3. bataljona Tomšičeve brigade; na levom krilu kod 2. bataljona Sercerove brigade.

Kada je drugi bataljon Sercerove brigade proterao Nemce iz prvih rovova blokade, u nezadrživom naletu se popeo li na brežuljak koji se nalazi između mlinova i seoskog domaćinstva Deinovnika, gde je nakon proterivanja Nemaca pokupio svu, navrat-nanos napuštenu opremu. Isto tako, na desnom krilu tomšičevci su golim padinama napredovali prema Pohorju, progoneći Nemce i zaplenivši prilično *opreme li* izvjesnu količinu naoružanja.

Već se bilo razdanilo, kada su partizani probili blokadu i načinili oko kilometar široku brešu. Potom su zauzeli povoljne položaje na pohorskoj strani Danjeg Doliiča. U svom naletu, partizanski bataljoni su u sredini i na desnom krilu nastavili napredovanje i usput odbili jedan napad Nemaca iz borbene grupe Steindla. Drugi bataljon je, međutim, ostao na zauzetim položajima iznad ceste i očekivao jezgro divizije da bi ga štitio za vreme uspona na Pohorje. Uputio je kurire u komandu divizije sa obaveštenjem da je proboj uspeo i da je slobodan put prema Pohorju.

Divizija nije prošla kroz stvorenu brešu. Komanda je smatrala da se akcija probofja odugovlači, pa se bojala da će Nemci preko dana teškim naoružanjem napaсти jezgro

divizije ina samim padinama Pohorja, odmah iza ceste Sveta Marjeta—Sentflorjian, što bi zaista bilo veoma opasno. Zbog toga je naredila da prvi bataljon Sercerove brigade, koji je bio na obezbeđenju levog krila, napusti položaje i da se priključi jezgru. Isto takvo naređenje upućeno je i četvrtom bataljonu; međutim, o tome nisu bili obavješteni drugi bataljoni koji su se uspinjali prema Pohorju.

Iz takvog opisa proboja, za koji je najviše podataka pružio Miha Butara Aleks, koji se nalazio kod drugog bataljona Sercerove brigade, proizlazi da su bataljoni iz raznih brigada dobro uskladili svoje aktivnosti i odlučnim napadom prosto pregazili do tada najčvršće organiizovamu blokadu. Zbog toga se ta akcija smatra jednom od najboljih i najznačajnijih na celom pohodu. Šteta što je Komanda divizije u akciju prekasno uvela dovoljan broj bataljona. Proboj je ostvaren u jutarnjim časovima, pa je zbog toga bila opravdana zabrinutost Komande divizije zbog rizika kojem bi jezgro divizije bilo izloženo ukoliko bi kroz stvorenu brešu bilo upućeno za dana. Kolebanju i neodlučnosti u odlučivanju mnogo je doprinomio nesporazum na bojištu: Komanda divizije nije znala da jezgro divizije na drugoj strani breše, na solidnim položajima, očekuje drugi bataljon Sercerove brigade :i da bi prolaz kroz brešu najverovatnije uspeo i po danu da nije povučen bataljon koji je ispred Senflorjana štitio levi bok breše.

Jasno je da Nemci noć nisu proveli skrštenih ruku. Istina, proboj ih je iznenadio, ali su se brzo snašli. Odmah je alarmirana četa planinskih lovaca, koja se nalazila u Senflorjamu, i upućena prema mestu proboja. Tokom svog kretanja³⁰⁸ lovci nisu nateteli na zaštitne delove, pa su južnom stranom ceste lako i neometano došli do nezaštićene breše. Savezni vođa Steindl prikupio je izvestan broj raštrkanih vermana, priključio ih svojoj rezervnoj jedinici i udario sa istoka. Napad sa obe strane je bio jednovremen. Nemačke jedinice su imale podršku akcione baterije 433.

³⁰⁸ Četa je, uglavnom, prodirala južno od puta u Donjem Doliču.

divizije posebne inamene,³⁰⁹ jurišnog topa i minobacača, koji su nailazili na teškoće pri usklađivanju svojih dejstava sa akcijama jedinica. Nemci su sa oba kraja zatvorili brešu i podelili diviziju: oni koji su bili na drugoj strani proboja krenuli su prema severu, na Pohorje, dok su ostali zadržani južno od ceste.

U Treeckovom izveštaju borba na cestii kod Svete Marjete opisana je ovako:

»Tokom noći 17/18. februara neprijatelj se na liniji Senflorjan—Sveta Marjeta, na više mesta, u manjim grupama, pokušao probiti prema severu, ali je svuda, ponegde čak i borbom prsa u prsa, potisnut nazad. Nešto pre 5.00 časova, jedinoj banditskoj grupi jačine 120 do 150 ljudi uspelo je da na užem i nedovoljno preglednom prostoru kod Šmarjete pređe cestu, savlada snage koje su na tom sektoru bile koncentrisane i da se 'uputi prema severu. Banda je potom minama zaprečila cestu prema zapadu. Jurišni top, koji je stupio u akciju, naleteo je na minu, pa je zbog oštećenja gusenice ispaao iz borbe. Savezni vođa Steindl je sa manjom rezervnom grupom nekoliko puta pokušavao zadržati delove banditske grupacije, ali ih nije mogao sprecati u proboju.³¹⁰ Alarmirali su četru planinskih lovaca u Senflorjanu i uputili je ma to mesto. Ceti je uspelo da brešu odmah zatvori i da glavninu banditske divizije potisne nazad. Borbe, koje su vođene po mraku, bile su vrlo žestoke, a banditi su imali veglike gubitke . . .«,³¹¹

Posle te uspešno izvedene protivničke protiiivakcije nije se više moglo misliti na novi pokušaj proboja. Uveliko se

309 »Konačno je baterija uhvatila bandite ispred svojih cevi. Poručnik Weh« (komandir baterije, op. aut.) »prilično uspešno je pokrivaao vatrom neprijateljske položaje kod Šenflorijana. Vatra je prekinuo pukovnik Treeck. Vatra je ponovo otvorena nakon razgovora sa saveznim vođom Steindlom. Banditi su se, međutim, ponovo sa lakoćom probili i izvukli iz obruča...« Odlomak iz Ratnog dnevnika 18. puka poljskih strelaca, Zbornik VI-11-147.

310 Komandno mesto Steindia bilo je u kući (danas gostionica u mestu Lošperk) nedaleko od mesta proboja. Vlasnici gostionice, koji su doživeli tu bumu noć, pričaju da su od istoka naišla tri ili četiri tenka (ili oklopni automobili), kako bi suzili brešu proboja.

311 Zbornik, VI-11-141.

bilo razdanilo, pa se neprijateljevo naoružanje sve češće oglašavalo; zrna su sve bolje pogadala.

Preko ceste su se probili 2. i 3. bataljon Sercerove brigade, 3. bataljon Tomšičeve i 1. bataljon Bračičeve brigade, sa sledećim komandnim kadrom: Mićo Došenović, komandant Sercerove brigade; Mihael Butara Aleks, politički komesar Sercerove brigade; Ivan Kovačić Efenka, komandant Tomšičeve brigade; Vinko Simončić Gašpar, zameniik komandanta Bračičeve brigade, te 'komandanti bataljona Leopold Kucler Modras, Ignac Horvat Imre, Jože Jakiič Dušan i Nače Miklič.³¹² Bila su tu četiri za borbu sposobna bataljona. Nakon preživelih borbi, te grozota i stradanja, krenuli su prema Pohorju misleći da će ih glavnina divizije pratiti. Međutim, iznenada su se našli odvojeni od matice, ostavljene u opasnom kotlu, u kojem je već počelo da vri.

Južno od ceste ostalo je jezgro divizije, bez četiri jaka i sposobna bataljona i dva komandanta brigada. Tu je ostalo šest bataljona, svi ranjenici li bolesnici, komora i teško naoružanje natovareno na nekoliko mazgi koje su još ostale. Tu su se našle razne prištapske jedinice i cela kuliur.no-umetnička grupa divizije. Pravog reda više nije bilo. Partizani ikojii su nosili ranjenike nisu znali da li da pređu preko ceste ili da se vrate. Mazge su skakale pri svakoj eksploziji mine ili granate i bile su usplahirene.

Kada su Nemci koordinaromom akcijom čete planinskih lovaca i Stainđlovih vermana zatvorili stvorenu brešu, u čemu je odlučujuće bilo to što je četa planinskih lovaca bila ispravno locirana u Senflorijamu, sredili su svoje redove i ponovo počeli napadate na 14. diviziju. Partizani su morali ostaviti ranjenike u snegu i okrenuti se prema napadačima sa severa. Neke čuke sa južne strane, iza leđa divizije, zaposeli su smučari Maunzove borbene grupe. Divizija se zatekla u dubokoj jaruzi, bez pokretljivih jedinica, koje bi mogle brzo organizovati odbranu. Bila je preopterećena ranjenicima i komorom, na što je angažovalo više od tri četvrtine boraca.

³¹² Izveštaj operativnog odeljenja 14. divizije od 5. marta 1944. godine, Zbornik VI-12-9.

Zaključci

Četrnaesta divizija je preživela najteže trenutke u sadašnjem toku pohoda. Mogli su je lako opkoliti. Za borbu najsposobniji bataljoni otišli su na Pohorje. Saima, sa ranjenicima i bolesnicima, te komorom i preostalim jedinicama ostala je u dolini. Njena borbena sposobnost bila je mala. Spas je bio u povratku na Paški Kozjak.

Nemcima je uspjelo da na severnoj blokadi razdvoje diviziju. Situacija je bila povoljna za opšti napad.

Cepanjem 14. divizije kod Donjeg Doliča završava se druga etapa pohoda kroz Štajersku. U toj etapi bilo je značajno to što 14. divizija više nije napadala. Njen cilj je bilo Pohorje, gde se nadala presudnom rasterećenju. Istina, divizija se u dva ubrzana noćna marša domogla perifernih delova Pohorja, ali se nije mogla odlučiti za proboj budući da je procenijivala nemačku snagu, ali i zato što je neprijatelj dobro štitio sve prolaze prema severu. Divizija je promenila saner kretanja —• okrenula se prema zapadu da bi stvorila bolje uslove i mogućnosti za odlučujući proboj ka Pohorju. Uspesno je izbegavala sve nemačke napade. Ali su je neprekidne borbe i pokreti iscrpili i iznurili.

Dva puta je vrlo uspešno probila blokadu i Nemce dovela do očajanja. Do borbe kod Donjeg Doliča još uvek je održavala disciplinu u svojim redovima, ostajala je kao kompaktna jedinica, njena izdržljivost je bila vredna divljenja. Ali, postepeno se u njene redove uvukao nered, što se može smatrati posledicom iscrpljenosti.

U drugoj etapi, divizija je postepeno gubila i konačno izgubila inicijativu. Nemci su isprobali klasičnu taktiku: opkoliti i uništiti. Prvo nepotpuno opkoljavanje izveli su na Konjiškoj gori, a drugo, temeljitije, na Lindeku. Međutim, pokazalo se da su njihove jedinice za takve akcije pre-slabe, a nezavisno od toga, kretanje 14. divizije bilo je prebrzo, pa opkoljavanje i blokadu u obruču nije bilo moguće solidno organizovati. Tek pošto je divizija stigla na Paški Kozjak, obezbedili su dovoljno vremena za uređenje i utvrđivanje blokade, što im je kod Donjeg Doliča donelo veliki uspeh.

U drugoj etapi Nemci više nisu lovili diviziju. Nadoknadili su izgubljeno vreme, preuzeli su inicijativu; 14. di-

viziju su iscrpili i dobro upoznali njene namere, taktiku i borbene mogućnosti.

Jakim zaprekama i blokadama severnog pravca, posredno su odvrćali 14. diviziju od pokušaja da se probije. U Donjem Doliću su postigli uspeh, jer su glavnini divizije onemogućili prolazak kroz stvorenu brešu. Osim uspeha na reci Savinji, kada su 14. diviziju sprečili da pređe u Zasavje, uspeh kod Donjeg Dolića bio je njihov drugi uspeh.

Sneg, mraz, smetovi, nedostatak vozila i sredstava veze bile su nevolje i teškoće koje su Nemcima onemogućavale potpuno iskorišćenje tehničke premoći. Ni u jednoj prilici nisu uspeali da partizansku diviziju uvuku u odlučujuću bitku ili da je na budio kojem sektoru pobede.

Sve više je uvažavana taktika iscrpljivanja divizije, koju je Treckov štab sve doslednije provodio.